

Migrazioak, kultura-aniztasuna eta estaturik gabeko nazioak. Euskal Herriaren erronkak

PEDRO ALBITE

EHUko soziologia irakaslea, Filosofia eta
Antropologia Fakultatean

Arrotz jaio ginen geure herrian,
aditzik gabeko mintzairaz hazi ginen.
Honezkeror ordua da euskal herria bilatzeko,
hemen bertan edo haraindian,
eta bere zubipe lozorrotik esnatzeko.
Euskal herria defendatuko dugu uholdeen kontra,
lehortearen kontra eta adur eskasiaren kontra.
Euskal herria alfabetatuko dugu gramatika sortzaile
eta aldatzaileekin, eta ariketa pornografikoekin.
Euskal herria gainpopulatuko dugu Malthusen kontra
euskaldunez, koreanoz, swahili beltzez eta eskandinabiar blondez.
[...]

J. Sarrionaindia, *Herri proiektua*

Hitzaurrea

Kultura-aniztasuna eta haren iturriak

Gaur egun aldaketa sakonak bizitzen ari garelako seinale-
tako bat gero eta gehiago hazten ari den kultura-aniztasuna
da¹; eta bizimodu desberdinak, eta hizkuntza-, kultura- eta
erlijio-identitate desberdinak adierazten, eskatzen eta prakti-

kan jartzen dituzten pertsona mota askotako taldeak azalerraten ari direlako gertatzen da hori. Gizarte-mugimendu feministak edo ekologistak, gutxiengo etnikoak edo talde indigenak, mugimendu erlijiosoak, migratzaile-taldeak, estatuturik gabeko nazioak, subiranotasunaren aldeko mugimenduak... Horiek guztiek estatu eta erakunde modernoek erabili zuten logika gainditu eta auzian jarri dute; izan ere, estatu eta erakunde horiek linealki eta zuzenean lotzen zituzten gizabanakoa eta haren beharrak eta interesak hiritar-eskubideekin, eta eskubide horiek, halaber, identitate nazional, kultural eta laiko jakin batekin, eta, azken hori, amaitzeko, lurralde eta politika estatutasun subirano jakin batekin.

Gaur egun definitzen dugun kultura-aniztasuna adierazpenez eta pertsonen osatutako multzo konplexu eta anitza da, kulturatzat ulertzen dugunaren hiru iturriren, gutxienez, ondorio.

Horrenbestez, *kultura* terminoak zibilizazio oso batek dituen balioei egiten badie erreferentzia (esate baterako, kultura modernoaren ezaugarri dira, edo zirela esan beharko genuke, sekularitasuna, industrializazioa eta hiri-izaera, lehenagoko gizarte aurremodernoari kontrajarrian eta, orain, gizarte postmoderno o berantiarrari), kontzeptu konprentsi-boagoa erabiliko litzateke eta horrek, halaber, kultura-aniztasunari buruzko gaia gizarte-multzo handi batean dauden kultura- eta politika-tradizio askoren barruan proposatzea eragingo luke. Hori da, besteak beste, egile hauen kasua: dagoeneko soziologo klasikotzat hartzen den N. Elias², E. Said³ arabista eta F. Jameson⁴ filosofoa, mutur batean, eta A. MacIntyre⁵ politologoa eta S. Huntington⁶ nazioarteko harremanen estrataga.

Bestalde, *kultura* esanda talde edo elkarte baten *ethos* edo ohiturak adierazten badira —Iris M. Young⁷ teorialari feministak eta M. Wallzer⁸ gizarte-mugimendu berrien teorialariak ere egiten duten bezala—, kontzeptuaren esanahia murrizten ari gara. Nahiz eta, era berean, kultura-aniztasunari buruzko hausnarketa-eremu berria zabaltzen den, gizar-

te-talde *gutxiengodun* baino gehiago gizarte-talde *gutxietsita* dauden horiek jasaten dituzten diskriminazio-mota guztiak hartzen baitira haren baitan.

Baina bada *kultura* terminoaren hirugarren adiera bat. Nazio- eta etnia-desberdintasunak adierazten ditu horrek, eta kultura «nazioarekin» edo «herriarekin» identifikatzen da. Kasu horretan, «nazio» kontzeptutzat belaunaldi askotako multzoa hartzen da, osatua eta konplexua, lurralde bat hartzen duena eta berariazko historia eta hizkuntza bera duena eta horrela jarraitu nahi duela adierazten duena⁹. Aspaldiko eztabaida da, baina azken mende aldaketarekin puri-purian dago berriz ere, Berlingo harresia bota ondoren duela gutxiko aldaketen eraginez eta ekonomia- eta komunikazio-globalizazioa etengabe haztearen ondorioz; hain zuzen ere, hori izango da, aurreko biak baztertu gabe, artikulatu honen abiapuntua¹⁰.

Lehenik eta behin, kultura-aniztasunaren azken zentzu hori da W. Kymlicka¹¹ eta Ch. Taylor¹² egileek ematen dioten esanahia *kultura* terminoari, eta kultura-aniztasuna *multikulturalismoarekin* identifikatzen dute; *aitortzeari* edo ez aitortzeari buruz aritzen diren politikekin ere identifikatzen dute, hau da, estatu-nazio bati edo batzuei nazio, etnia eta migratzaile-talde desberdinek egiten dizkieten eskaeren zilegitasunari buruz aritzen diren politikekin. Autore horien ustez, aniztasuna gure gizarteek berezko duten zerbait da, eta aniztasunari buruzko politikak, bestalde, funtsezko elementuak, estatu-nazio modernoek ezkutatu behar ez dituztenak neutraltasun etnokultural faltsua asmatuta¹³. Halaber, eta bigarrenik, aniztasuna *kultura arteko* espazioak osatzeko behararekin identifikatuko luketenen jarrerak izango genituzke auzi honetan, kultura-aniztasunak berarekin dituen desberdintasunak eta arazoak bide bakar batetik bideratzeko eta arazo horiei diskriminazio positiboko politiken bidez aurre egiteko, estatu-nazio subirano bateko hiritar guztiak berdinak izatea lortu arte. Egile horien ustez, eraturako estatu-nazioen neutraltasun eza, alde zuzenetik desberdintasuna ezabatzeke bai-

no ez da, eta, aldi baterako bakarrik denez, komenigarria litzateke horri aurre egitea¹⁴. Azkenik, badira zenbait egile, esaterako, G. Sartori eta azken etapako J. Habermas egilea («abertzaletasun konstituzionala») pluralismoaz bakarrik aritzen direnak, eta, azken batean, «espazio publikoan» kultura- edo nazio-aniztasunaz aritzeari uko egiten diotenak. Egile horien ustez, estatu-nazioek politikak aitortzea bakarrik zilegi da estatua osatzen duten pertsonen arteko berdintasuna «espazio publikoan» bermatzeko, kontuan hartu gabe migratzaileen taldeek edo bertakoek izan ditzaketan desberdintasun etno-kulturalak beren «espazio pribatuetan»¹⁵.

Artikulu honetan, migrazio eta kultura-aniztasunaren gaiari buruz arituko gara, estaturik ez duten nazioentzat, orokorrean, konplexua delako eta erronka bat delako, eta, bereziki, Euskal Herriarentzat.

Kultura-aniztasuna, migrazioak eta estaturik gabeko nazioak

Mende aldaketa honetan munduan gertatzen ari diren aldaketa ekonomiko, politiko eta kultural bortitzek agerian utzi dute, planetaren «iparraldean» zein «hegoaldean», gure planetan gauzatzen ari den kultura-aniztasuna handia eta garrantzitsua dela. Zenbait nazioarteko erakundek diotenez, Unesco, OIT/LNE (Lanaren Nazioarteko Erakundea) eta ACNUR (Errefuxiatuentzako nazio batuen goi-komisarioa) erakundeek esaterako, eratutako 200 estatu horiez gain, egoera minorizatuan gutxi gorabehera 6.000 herri, etnia eta kultura daude, eta gero eta ahulagoak diren migratzaile-talde eta errefuxiatu-taldeetan 200 milioi lagun baino gehiago; horiek guztiek, dagoeneko baztertu ezin den errealitatea osatzen dute. Biodibertsitatearen eta gizadiaren aberastasun material eta kulturalaren jasotzaile dira¹⁶.

Globalizazio-prozesu berriak eta horrek eragindako ondorioak, gizartearen sektore askotan beren artean erabateko lotura duten hiru eremutan ahaleginak bikoiztu egin behar di-

relako kontzientzia haztea eragin du; hauek dira hiru eremuak: garapen jasangarria eta gizarte-integrazioa; norbana-koaren eta kolektiboen eskubideen defentsa; eta, azkenik, kultura- eta hizkuntza-ondareak errespetatzea eta horiek aitortzea. Kontzientzia areagotu egin da globalizazio-prozesua erabat desberdina delako, diskriminatzailea eta homogeneizatzailea delako, eta bereziki, eraturako estatu-nazio modernoek alde aurretik minorizatu zituzten kolektibo kulturalak eta etnia-kolektiboak, eta herri eta nazioak.

Migrazioek eta prozesu etniko eta nazionalitatekoek garrantzi handia hartu dutenez mundu guztian joan den mendearen azken laurdenaz geroztik, auzian jartzen ari dira garai modernoan eratu ziren erakunde estataleak eta nazioartekoak oinarri hartu zituzten suposamendu eta tresna ekonomiko, politiko eta kultural asko, kapitalismo suntsitzailea eta kultura bakarreko estatu-nazioen subiranotasuna.

Prozesu migratzaileek eta identitatekoak dimentsio askotako errealitatea, anitza eta konplexua osatzen dute, eta errealitate hori gizadia bera bezain zaharra bada ere, bultzada berria eta dimentsio berria bizi du, egungo aldaketa eta eraldaketa sakoneko prozesuen aurrean; prozesu horiek, halaber, globalizazioaren, estatuen eta demokraziaren zeregina berriz definitu behar izatearen eta kulturari eta komunikazioari dimentsio berria eman behar izatearen ondorioz azalatu dira.

Immigrazio prozesuak haztearen ondorioz sortutako kultura-aniztasunaren fenomenoaren erroka konplexua bada eratu dauden estatu-nazioentzat, are konplexuagoa da subiranotasuna lortuta minorizazio politiko eta kulturalari aurre egin nahi dioten herrientzat eta nazioentzat. Era berean, subiranotasun horrek, inolako zalantzarik gabe, globalizazio-prozesuaren baitan berriz definitzeko beharra du nabarmen, baina, dena dela, eta edozein dela subiranotasun-mota, hura lortzeko premia eskubidea dute hala nahi dutenek. Izan ere, herri eta nazio gisa aitortzea eta tresna politiko subiranoak lortzea dira haiek bizirik iraun ahal izateko bide bakarrak, globalizazio ekonomikoak eta komunikazioen ar-

lokoak eragiten duen kultura-uniformetasun bortitzak eratu duen mundu honetan; eta globalizazio horri, hain zuzen ere, planetako estatu-nazio boteretsuenek eusten diote.

Migrazioak eta kultura-aniztasuna Euskal Herrian

Euskal Herrian, migrazioen fenomenoak izugarritzko garrantzia izan du historiaren joanean, bai euskal emigranteak askotan joan direlako beste latitude batzuetara, bai Espainiako eta Frantziako Estatuetatik immigranteak etorri direlako gurera. Halaber, joan den mendeko 80ko hamarkadaren amaieraz geroztik, immigrante «berrien» presentzia sumatzen hasi zen, beren ezaugarri berezi eta berritzaileekin (ordura arte ezagutzen ez ziren beste latitude, ekonomia, etnia edo kultura batzuetakoak).

Nahiz eta biztanle immigranteak egun Euskal Herrian no-la banatuta dauden adierazteko beste artikuluren bat eduki zenbaki honetan bertan, garrantzitsua da ikuspegi orokorra ematea; izan ere, identitate eta jarrera kulturalak eta politikoak definitzeko ezinbestekoa da, garrantzi kuantitatibo zein kualitatibo handia baitu. Baina garrantzitsua da gure ikuspegitik eta ikuspegi nazionaletik adieraztea, ez kopuruaren ikuspegitik bakarrik, baita gure historiaren eta errealitatearen ikuspegitik ere, eta hori guztia ez herri gisa itxuratzen gaituzten «atzerritar» partzialtasunagatik, bi estatuek abileziaz ezarritakoa.

Horrenbestez, egun, Euskal Herritik kanpo jaiotako biztanle-kopurua %25ekoa da; hau da, 750.000 immigrante inguru daude, eta zazpi lurraldeetan 3 milioi lagun bizi gara¹⁷. Biztanle immigrante guztien erdia Bizkaian bizi da (360.000 inguru). Biztanle-kopurua kontuan hartuz gero, immigrante gehien bizi diren herrialdeak hauek dira: Lapurdi %50 baino gehiago, Nafarroa Beherea %32, Araba %29, Bizkaia %26. Immigrante gutxien dituztenak Gipuzkoa (biztanle guztien %22), Zuberoa (%20) eta Nafarroa (%18) dira. Garrantzitsua da, halaber, kontuan hartzea Euskal Herriko biztanle guztien

%12, 360.000 lagun inguru, bi estatu horietatik etorritako guraso immigranteen seme-alabak direla.

Dena dela, kopuruei buruzko datu horiez gain, aztertzea merezi duten zenbait elementu adierazi nahi ditugu hemen, eta, horrela, immigrazioak eta kultura-aniztasunak euskal gizartean bizikidetzarako eragin dituen eta oraindik ere eragiten dituen erronkei buruz hausnartzeko, baita subiranotasunaren aldeko prozesuari eta bizi dugun hizkuntza-normalizazioari eragiten dizkien erronkei buruz hausnartzeko ere.

Horretarako, eta ikuspuntu hori dugula, Euskal Herrian «finkatu» diren bi immigrazio-mota nagusiak aztertuko ditugu, biak bereizita: batetik, Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritako immigranteak, eta, bestetik, «hegoaldeko» herrialdeetatik etorritako immigranteak. Bi mota horien artean badira berdintasunak, baina alde handiak ere bai. Azkenik, zenbait esku-hartze komun proposatzen saiatuko gara, Euskal Herria bezalako nazio baten berariazko ezaugarriak kontuan hartuta; hau da, bi estatuak kulturaren eta politikaren arloetan minorizatu duten nazioarenak, eta autodeterminazioa jende askok eta aspalditik eskatzen duen nazioarenak.

Immigrazioak eragiten duen erronka eta horrek dakarren kultura-aniztasunak eragiten duen erronka hau da: nazio minorizatua garenez, gai izango ote gara, nahiz eta oztopo ugari eragin dezakeen, subiranotasun-prozesu demokratikoaren alde, eta kultura- eta hizkuntza-normalizazioaren alde egingo duen aberastasun-elementu gisa bideratzen konplexutasun hori? Edo, oztopo-elementu gisa zaharkitzen utziko dugu.

Espainiako eta Frantziako immigrante-kolektiboek eragindako erronkak

Espainiako eta Frantziako Estatuetatik Euskal Herrira etorritako migratzaile-kolektiboen taldeek, testuinguruagatik zein haien ezaugarriengatik, inpaktu ekonomiko, politiko eta kulturala eragin zuten, eta beste zenbait prozesurekin batera, euskal gizartearen ordura arteko egitura erabat al-

datu zuten. Immigrazio horrek elementu positiboak ekarri zituen; esate baterako, indar abertzaleetan «gai soziala eta gizarteari buruzko gaia» sendotu egin ziren¹⁸. Baina, bestalde, euskaldunen kultura eta hizkuntza minorizatzea eragin zuten, bai hirietan, bai landa-eremuko, baserrietako milaka eta milaka emigranteengan¹⁹, Euskal Herriko bertako hiri industrialetara emigratu zutenengan, alegia. Migrazio horiek, halaber, industria indartzea eragin zuten, bai XIX. mendean, bai XX. mendean²⁰.

Dena dela, joan den mendeko 60ko hamarkadako azken industria-bultzadan, Espainiako Estatuko herrialdeetako immigranteen eta Euskal Herriko landa-eremuko jendearen beste demografia-mugimendu bat eragin zuena, abertzaleen eta ezkerreko politikako belaunaldi berriei esker, eta Euskal Herriarekiko jarduera frankista basatiaren aurkako borrokari esker, aurreko belaunaldietakoek bizi izan zuten «maketoen» eta «baserriarren» arteko areriotasuna desagertzen hasi zen²¹.

Horrezaz gain, immigrazio horrek —hegoaldean espainiarak, eta iparraldean frantziarrak— berariazko indar kuantitatibo eta kualitatibo garrantzitsua du, identitate-sentimenduen osaeran eta leialtasun eta ordezkari politikoaren osaeran; bestalde, gure herrialdean abian dagoen prozesu demokratikoa baldintzatu du eta baldintzaten jarraitzen du. Beraz, inolako konplexurik eta beldurrik gabe, gure zerain teoriko eta praktikoa leku bat eman behar diogu.

Jakina, gure herrialdearen politika- eta kultur minorizazioaren eragile bakarrak ez dira immigranteen kolektibo horiek izan. Urteen joanean Espainiako eta Frantziako Estatuak egindako etengabeko ahalegina gure subiranotasuna, kultura eta hizkuntza oztotatzeko eta minorizatzeko, eta, bestetik, interesak eta proiektuak bi estatuekin lotu zituzten zenbait eliteren merkataritza- eta industria-interesek zeregin handia izan zuten hegoaldean zein iparraldean. Horiek guztiak dira minorizazio-egoeraren eta, azken batean, gatazkaren arrazoi estrukturalak.

Denbora horretan guztian eta gaurdaino, nahiz eta hasiera hartan arazoak eta gorabeherak izan, eta nahiz eta gaur egun ere irauten duten, immigranteen kolektiboak «integratu» egin dira euskal gizartean. Frankismoaren osteko itun konstituzionala eta estatutu-ituna Euskal Herriko gehiengoaren nazio-eskaerak bideratzen edo, hobeto esanda, ezereztan saiatu zirela gehienak konturatu ondoren, abian jarri den ziklo politiko honetako benetako arazoa hau da: prozesu demokratiko hori gauza daitekeen heinean, kolektibo horien jatorrizko bi estatuek haiek «etnifikatzen» saiatzea, kolektiboan bertan oztopoak sorrarazteko, ez bakarrik politikoak, baita sozialak ere. Estatu horiek, eta bereziki espainiarra, kolektibo horiek euskal gizartean duten integrazio-maila eta bizikidetzeta-maila desorekatzen saiatzen ari dira. Gure gizartea «ulsterizatzen» saiatzen ari dira, kolektibo horiek funtsezko oinarritzat erabilita. Kolektibo horien jatorria eta gehiengoaren identitate kulturala politikoki erabiltzen saiatzen ari dira, espazio soziala ustezko bi komunitateetan banatuz, benetan dagoen arazoa desitxuratzeko: euskal gizartearen gehiengoak, jatorri eta identitate desberdin horiez haratago, bere oraina eta etorkizuna erabakitzeke duen nahi demokratikoa²².

Kontua da, autodeterminazioaren aldeko sektore politikoak gai izango ote diren, mende-aldaketak eta esparru-politiko berriaren eskaerak eragindako parametro berrien baitan, gure herrialdean abian dagoen prozesuaren barruan, kanpoan edo aurka kokatzeko pertsona horiek. Bizikidetzarako estrategiek argi eta garbiak izan behar dute eta horiek bultzatu egin behar dira, beste jatorri batzuetako eta orain euskal hiritarrak diren horiek bat egitea bahi badugu, edo, batik batik, euskal gizartea osatzen duten gehienek nahiekiko errespetua erakustea nahi badugu; hau da, gure hizkuntza nazional bateratua normalizatzea, haien hizkuntzak ere aitortzen direla; eta osatu nahi dugun esparru politiko berriari buruz erabakitzeke nahia adieraztea, beren identitate etno-nazionalak errespetatzen direla.

Orokorrean, immigrazioak eragindako kultura-aniztasunak ez du berez izaera positiboa edo negatiboa. Gizarte osoaren bizikidetzan ahalik eta aberasgarrien izan dadin subjektu horiek egiten dutenaren arabera da (immigranteak, gizarteratze-elkarteak, estatuak, erakunde publikoak, eragileak, etab.). Kultura-aniztasunaren gaiari ekitea, gure gizarteetako gertaera gisa, fenomeno konplexua bada, kultura eta politika minorizatua duten gurea bezalako gizarte batean, konplexutasuna areagotu egiten da.

Testu honen bidez, guk adierazi nahi duguna hau da: gure herrialdean abian dagoen fase politiko berrian, immigrazioak eragindako kultura-aniztasunarekiko izan behar den estrategiak, eta bereziki autogobernurako gehiengoaren nahi demokratikoak, eta normalizazio politikoa eta hizkuntza-normalizazioa oztopatzen duten estatuetakiko immigrazioak eragindakoarekiko estrategiak, ez du ukatzekoa edo jarrera defendatzailea hartzekoa izan behar. Erabat aurkako izan behar du, esate baterako Quebecen edo Katalunian gertatzen hasi den bezalako; kultura-aniztasunaren paradigma eta «aitortzearen» edo hobeto esanda «aitortza bikoitzen» ideien inguruan biltzen den eskaera izan daiteke giltzarria, abian dagoen prozesuan kolektibo horiek erabat txertatzeko, haren izaera demokratikoa sakontzen eta aberasten dela, oinarri soziala eta politikoa zabaltzen dela, azken finean, prozesuari indar handiago emateko. Zaila da, baina ez ezinezkoa.

Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritako immigrante kopurua, egun, oso handia da. Nahiz eta etorrera handiena 60ko hamarkadan izan²³, gaur egun oraindik ere etortzen jarraitzen dute/dugu²⁴.

Gaur egun, Euskal Herriko biztanleria guztiaren %20 inguru Espainiako eta Frantziako Estatuetan jaiotako immigranteak dira, eta horiek immigrante guztien %80 baino gehiago dira. Bi estatu horietatik etorri eta Euskal Herrian bizi diren 780.000 lagun inguru horietatik, %17 gutxi gorabehera (700.000) Espainiako Estatuko zonalderen batekoak

dira eta Hego Euskal Herrian bizi dira; eta %3 inguru (78.000) frantziar jatorrikoak dira eta Ipar Euskal Herrian²⁵.

Hauek dira, funtsean, immigrante horien jatorriak: Gaztela eta Leon (250.000 lagun inguru), Extremadura (80.000 inguru), Galizia (70.000 gutxi gorabehera) eta Paris eskualdea (45.000 inguru). Lau metropoli-gune garrantzitsuenen inguruan biltzen dira, batik bat; hau da: Bilbo Handia, Donostialdea, Arabako Lautada eta BAB izeneko gunearen ingurua.

Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritako immigrante kopurua handia dela adierazteko, urtero Euskal Herrira etortzen den pertsona-kopurua gogoraraziko dugu. Esate baterako, 2006. urtean, 40.000 immigrante espainiar eta frantziar inguru finkatu ziren Euskal Herrian, eta horiek etorritako immigrante guztien %80 baino gehiago egiten dute (bakarrik 3.100 lagun, %20 baino pixka bat gehiago, ziren beste estatu batzuetakoak). Bestalde, 40.000 lagun baino gehiagok alde egin zuten, eta horietatik %40 baino gehiago gazteak eta guraso ez-immigranteen seme-alabak ziren²⁶.

Nahiz eta zenbait datuk bestelakorik adierazi, eta bizikidetzaren arloan bide luzea eta komunikatzeko asko dagoen, gaur egun euskal gizartea osatzen duten pertsona eta kolektibo gehienek pertenez- eta satisfazio-sentimendu handia dute orokorrean, nahiz eta zenbait eragilek eta komunikabidek bestelako irudi eta asmo batzuk hedatzen dituzten. Eta sentimendua halakoa da, alde batera utzita identitate-sentimendua: izan euskalduna, espainiarra/frantsesa edo biak. Beraz, esan dezakegu euskal gizartearen bizikidetzarako ereduaren ezaugarria, gaur egun, euskalduntasunarekiko dagoen identifikazio-maila handia dela; identifikazio hori, gutxienez, hiru kultura-identitatek osatutako sentimendua da eta sentimendu horiek intentsitate desberdinekoak dira, nahiz eta gehienek eta zeharka, batez ere autodeterminazioaren aldeko identitate etnokulturalekin eta politikoekin lotura handiago duten²⁷.

Immigrazioa aldagai erabakigarria da, eta subiranotasunaren arazoaren eta kultura- eta hizkuntza-normalizazioaren

arazoaren erdian dago. Baina jaioterriak ez du erlazio lineal zuzenik komunitate-identitatearekin, euskararen aldekoa izatearekin, jarrera politikoarekin eta Euskal Herriarekiko identifikazioarekin. Horrenbestez, Euskal Herrian bizi diren biztanle guztien %25 inguru euskaldun bakarrik sentitzen da, eta %40 euskal-espainiar edo euskal-frantziar sentitzen da; jatorri espainiarreko eta frantziarreko immigrante-biztanleei dagokienez, %20 inguruk euskaldun bakarrik sentitzen du bere burua, eta %50 inguruk identitate bikoitza dutela aitortzen dute. Azkenik, euskal gizarte osoari dagokionez, espainiar edo frantses sentimendua bakarrik dutenen batez bestekoa %24 ingurukoa da; immigrante espainiarren eta frantziarren kasuan, berriz, batez bestekoa %30 ingurukoa da²⁸.

Dena dela, orokorrean bizikidetzaz sozialerako eta bereziki bizikidetzaz kulturalerako erabakigarri diren bi arazori ez zaie irtenbidea eman, eta pertsonaren jatorriak baldintza ditzake horiek: alde batetik, norberak duen identitate-sentimendua eta jatorria alde batera utzita, euskal herritarren eskubideak bermatuko dituen sare politikoa eta instituzionala aitortzea; eta, beste aldetik, eremu «publikoan» eta lurralde osoan, euskara normalizatzeko konpromiso irmoa, lurralde bakoitzean dauden gainerako hizkuntzak ere erabiltzen direla.

Azken finean, eta hurrenez hurren, honetan datza: euskal gizarteak bere etorkizuna erabakitzeko duen eskubide demokratikoa onartzea, baita hiritar-eskubideak bermatzeko, euskaldun guztienak eta haien identitate-adierazpenak barne, tresna politikoak eta instituzionalak eskura izateko eskubidea onartzea ere; eta euskararen erabilera bermatzeko behararren aukera aitortzea, komunikazio-tresna normalizatu gisa, gainerako hizkuntzak erabiltzea bateragarri dela eta bere baitan hartzen dituela. Bi kasuetan, denok batzeko aukera ematen diguna, bizitza publikoaren erdian jartzean datza, identitate-, hizkuntza- eta lurralde desberdintasunak alde batera uzten direla edo haiek baitan hartzen direla: hiritartasun eta nazionalitate jakin bat izateko eskubidea, beste batzuekiko

bateragarri dela; eta hizkuntza bateratu bat izateko eskubidea, beste hizkuntza jakin batzuekiko bateragarri dela.

Bi kasuetan, euskal gizartea osatzen duten gehienek behin eta berriz adierazi dute, azterlan eta adierazpen-mota askoren bidez, bi aukera horien alde daudela; eta, horrezaz gain, eta zenbait kasutan, hala adierazi dute herritarrak ordezkatzeko dituzten indar eta aukera politiko batzuek.

Bestalde, euskal gizartearen gehiengoak hartzen duen erabakia errespetatzeari dagokionez, nabarmentzeko modukoa da, Lizarra-Garaziko itunak izan zuen onespren sozial, politiko eta sindikalaz gain, gizartearen gehiengoak zenbait inkestaren bidez adierazitako bide demokratiko horren onspena. Eta euskara aitortzeari dagokionez, nabarmentzeko modukoa da Bai Euskarari ekimenak izan zuen babes soziala eta eragileena, D hezkuntza-ereduaren gorakada, eta, azken batean, euskal gizartearen gehiengoak gure herriaren elementu diferentzial gisa euskararen balioarekiko duen kontzientzia (behin eta berriz adierazi da azterlanetan), eta euskara errespetatzeko eta bultzatzeko beharrezko kontzientzia.

Beste batzuen artean, horrelako adierazpenak etengabe egiten dira, euskal gizarteak badakielako eta eguneroko bizikidetzan ikusten duelako, ez duela zertan bateraezina izan euskal hiritartasun eta identitate komuna izatea eta beste identitate eta nazionalitate batzuei eustea: espainiarra, frantziarra edo europarra; eta, halaber, ez duela zertan bateraezina izan euskara hizkuntza bateratua izatea eta beste hizkuntza batzuk izatea: gaztelania, frantsesa, galiziera edo ingelesa.

Bestalde, erabakiak hartzeko eskubide demokratikoa eta hiritartasuna/ak edo nazionalitatea/ak aukeratzeko eskubidea, ez da euskaldun direnei bakarrik usurpatzen zaien eskubidea, nahiz eta funtsean hala izan, baizik eta Euskal Herriko lurralde guztietan bizi direnei ukatzen zaien eskubidea da, edozein dela herritarraren jatorria, identitatea edo egungo nazionalitatea. Guzti-guztiok, edozein dela gure identitatea, euskalduna, espainiarra/frantziarra edo biak, gure nazionalitatea aukeratzeko eskubidea dugu, elkarrekin partekatzen dugun es-

parrua arautzeko eskubidea dugu, jatorri- edo identitate-desberdintasunak ahaztuta edo haiek barne hartzen direla.

Eta bi kasuetan, estatuek beretzat hartzen dituzte eskubide horiek, aldebakarrekoak eta eskusiboak izango balira bezala.

Euskal Herrian bizi diren Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritako immigrante-kolektiboek dagokienez, bi auzi horiei buruz duten jarrera, nahiz eta gizarte osoaren batez bestekoaren azpitik egon, nahiko jende dator bat iritzi horrekin, oraingoz. Horrenbestez, zazpi lurraldeetako batez bestekoa hartuta, immigrante horien %25 baino gehiagok aitortzen dute euskal alderdiei ematen dietela botoa, %50 baino gehiagok pentsatzen du euskal gizarteak berak hartu behar dituela erabakiak eta %30 baino gehiago euskalduntze-prozesuarekin bat dator. Ikusten denez, bide luzea dugu oraindik²⁹. Baina oraingoz, batetik, Espainiako Estatuak immigrante horiekin egikaritu nahi duen etnifikazioa nekez gauzatzen ari da, gehienak eta zeharka, Hego Euskal Herriaren autodeterminazioaren aldekoak dira; eta, bestetik, Frantziako Estatuak euskaldunekin egikaritu nahi duen ghetifikazioa, Ipar Euskal Herrian turismoaren aldeko politika masiboaren bidez, eteten ari da, Departamenduak berak hala eskatzen baitio. Baina auzia eta talde-lana ezin dugu gehiago atzeratu.

Jakina, aipatu ditugun bi elementu horiek aitortzeko eskubidea dugula irmo pentsatzeari dagokionez —gure gizartean bizikidetzaz soziala eta kulturala izateko urrats kualitatibo handia izango litzateke—, alde handiak daude, eta sektorearen araberakoa da: soziala, politikoa, identitate-sektorea, kulturala eta hizkuntza-sektorea; eta sektore euskaldunak eta subiranotasunaren aldekoak ditugu ertz batean, eta sektore espainiarrak eta konstituzioaren aldekoak bestean. *Giltzarrietako bat da jakitun izan behar dugula ituna lortzea nahitaezkoa dela; hiritartasun nazional komuna aukeratzeko eskubidea aitortzearen inguruko ituna, identitate-aniztasun jakinak errespetatzearekin eta haiek aitortzearekin bateragarria izango den ituna. Hori eduki ezean, oso zaila da euskal gizartearen gehiengoak egun eskatzen duen urratsa ematea.*

Ez du ziurtatzen gatazka demokratikoki konponduko denik, baina ezinbesteko baldintza da, zalantzarik gabe.

Hortaz, Euskal Herriko lurralde guztietan bi eskubide horiek aitortzea beharrezkoa dela sinistarazteko lanean eta parte hartzen jarraitzea nahitaezkoa da; izan ere, guzti-guztiori eragiten digute, batzeko eskubideak dira eta ez zatitzeko, errespetatu behar diren eskubideak dira, herri honen bizikidetzeta eta egoera hobetzea nahi badugu, eta zatitzea ez badugu nahi. Sinistarazte-lana eta parte-hartzea, azken finean, oso baldintzatuta dauden sektore horietara bideratu behar dira, ez beren jatorri, identitate edo hizkuntzagatik, baizik eta Espainiako eta Frantziako Estatuak erabiltzen dituzten elementu subjektibo horiek erabiltzen dituztelako; eta, hain zuzen ere, estatuak beren jardura politikoan erabiltzen dituzte elementu horiek, euskal gizartearen nahi demokratikoak eta normalizatzaileak oztopatzeke.

Baina orain arte esandakoaz gain, immigranteen kolektibo horiek, euskara ez den beste hizkuntzaren bat eta euskalduna ez den beste identitate bat duten horiek, bi arazoak beren arazoak ere badirela sentitzeko, nahitaezkoa litzateke guk geuk ere haien arazoak gureak ere badirela sentitzea. Analisisgileek, kultura-aniztasuneko bizikidetzari buruzko azken eztabaidetan, «aitortze-politikak» deitzen diote horri. Politika horiek, Euskal Herriaren testuinguru berezian, hau da, minorizazio politiko eta kulturalaren egoera kontuan hartuta, beste modu batean izendatu beharko genituzke: «aitortze bikoitzeko eta elkarrekikoen politikak». Hirugarren atalean, ildo horretan eman diren zenbait neurri jakin azalduko ditugu.

«Hegoaldeko» herrialdeetako immigranteen kolektiboek eragiten dituzten erronkak

Azken hiru belaunaldien joanean, pixkanaka-pixkanaka ikusi dugu, gure herri eta hirietara orain arte ezagutzen ez genituen beste kontinente, estatu eta herrietako pertsonak eta kolektiboak iristen direla, kolore eta azentu desberdina

zutenak. Kolektibo horiek eta Euskal Herrira orain arte etorritakoek eta etortzen jarraitzen dutenek badituzte elementu komunak; baina, hala ere, badituzte zenbait berezitasun eta gure herrialdean bizikidetzarako beste erronka bat izatea eragin dute, baita gehienek eskatzen duten autodeterminaziozko eta «normalizazio» politiko eta kulturalerako ere.

Europako Batasunetik kanpoko pertsonen kolektibo berri horiek zazpi lurraldeetako biztanleriaren %3,5 egiten zuten jada 2001ean. %5 arteko gainerakoak Europako Batasuneko estatuetatik (Espainia eta Frantziako Estatuetatik ezik) etorritakoak ziren. Beren garrantziagatik, Europako Batasunetik kanpoko kolektibo horiek Kolonbia, Ekuador eta Marokokoak ziren batez ere. Zenbaki absolututan, gehienak Nafarroa Garaian bizi dira (45.000 inguru), ondoren Bizkaian (32.000), Gipuzkoa eta Araban (16.000 eta 13.000 hurrenez hurren), ondoren Lapurdin eta oso atzetik Nafarroa Beherean eta Zuberoan. Herrialde bakoitzaren biztanleria osoari dagokionez, Nafarroa Garaia legoke berriro lehen lekuan, bertan hamahiru biztanletik bat (%7,5) Europako Batasunetik kanpotik etorritako atzerritarra baita. Ondoren datoz Araba (%4,3), Bizkaia (%3), Gipuzkoa (%2,3), gero Lapurdi eta azkenik oso atzetik Nafarroa Beherea eta Zuberoa³⁰.

Espainia, Frantzia edo Europako Batasuneko ez den beste estatuetakoko immigrazio berri horrek desberdintasun handiak hartzen ditu bere baitan, jatorriko herrialdeko inguru politikoaren eta ekonomikoaren arabera desberdintasunak; jatorri horrek, hain zuzen ere, gurean gizarteratzeko estrategietan eragina izango du, nork bereak izango baititu, ezaugarri berezikoak eta diferentzialekoak.

Mendebaldekoak ez diren herrialde eta eskualdeetako immigrazioa, nahiz eta Euskal Herriko biztanleria guztiaren portzentaje txikia izan, oso agerikoa da euskal gizartean; bai errazago hautematen direlako (kasu askotan bestelako fisio nomia-ezaugarriak dituzte), bai diferentzialtasunagatik (iritsi berri horietako askok orain arte ezagutzen ez genituen beste kultura, hizkuntza eta erlijio batzuk dituzte), egoera so-

zialarengatik eta eskubideengatik (Espainiako eta Frantziako Estatuaren lege murriztaileen eta arrazisten ondorioz, bereziki, eta Europako Batasunaren legeen ondorioz, orokorrean, enplegua kolokan dute eta erasanerrazak dira) baita politikaren eta komunikabideen arloetan askotan aipatzen direlako ere³⁰.

Espainiako eta Frantziako Estatuetakoa immigrazioak ez bezala, beste kontinente batzuetako immigrazioak duen eragina gehiago da kualitatiboa kuantitatiboa baino, oso errealitate berri eta desberdinari egin behar baitiogu aurre. Immigrazio-mota horrek ezaugarri bereziak dituelako gertatzen da hori, nahiz eta euskal gizartean eta kulturaren eragiten dituen ondorioak, esaterako, immigrazio espainiarrak eta frantziarrak eragindakoen oso antzekoak izan³¹. Edonola ere, nahiz eta euskal gizarteak baduen esperientzia, duela gutxikoa (gizarte espainiarrak ez bezala, esaterako) bizikidetzaren arloan, beste kultura batzuetako pertsonekin eta kolektiboekin (Espainiako eta Frantziako Estatuetakoa erki-degoetakoak), eta euskal gizartearen memoria kolektiboan oso berria den aurrekaria izan, «hegoaldeko» immigrazio «berriak», alderdi askotan, erronka berriak izatea eragin du, bizikidetzari eta Euskal Herrian eratzen saiatzen ari garen gizarte- eta kultura-ereduari dagokienez. Horrexegatik ari gara atal honetan, hain zuzen ere, gaia lantzen³².

«Hegoaldeko» eskualdeetatik datozen immigranteen kolektiboek eragiten dituzten elementu berri garrantzitsuenak aipatuko ditugu jarraian. Nahitaezkoa da elementu horiek kontuan izatea gure gizartean eta kulturaren elkarbizitza ahalik eta aberasgarrien izan dadin, eta subiranotasuna lortzeko prozesu demokratikoa ahalik eta bateratzaileena izan dadin. Lau dira, gutxienez, elementu horiek:

1) *Gurera etortzen diren pertsonak dira, Espainiako, Frantziako eta Europako atzerritarrei buruzko legeen «gainetik».* Hau da, immigrante espainiarrentzat eta frantziarrentzat ez bezala, nahi ez dutela ere beren estatuaren babesa baitute eta hiritar- eta nazionalitate-eskubideak bermatuta baitituzte (espainiarra eta frantsesa), immigrante berri horientzat oso

zaila da, edo zuzenean ezinezkoa, gutxieneko hiritar-eskubideak aitortzea estatu horiek. Egoera halakoa izanik, edozein dela jatorria eta egoera, behartuta daude legearen arloan kolokan bizitzera eta sozialki oso egoera dramatikoan. Alde horretatik, bada garrantzi handiko lotura-puntu bat, eta agian estrategia-itunerako puntua, euskal gizartean dagoen arazo batekin: hiritar-eskubideak lortu nahi izatea. Berebiziko garrantzia du haiei jakinaraztea zein den herrialde honetan daukagun borrokaren arrazoia; hau da, euskal hiritartasuna bermatuko duten eskubideak lortzeko borrokarena, eta herrialde honetan bizi garen guztiontzat izango den zerbait bezala ulertuta, edozein dela norberak duen jatorria, identitatea edo hizkuntza. Azken finean, itun berria osatzean datza, orain, eta kolektibo berri horiekin. Eta nahitaezkoa da estatuen araudi murriztaile horiekiko gaitzespena lotzea bizileku-eskubidea, hiritar-eskubidea eta nazionalitate-eskubidea eskatzeko esparruarekin, lehen aipatutako gutxienekoak adostuta eta barne hartuta.

2) *Espainiako eta Frantziako immigranteak ez bezala, «hegoaldeko» herrialdeetako immigranteek bazterketa soziala eta prekaritate-egoera bizi dute.* Eta ez bakarrik lege aldetik kolokan daudelako, baita gure lan-merkatu zatikatuaren eskaeren eta egituraren ondorioz ere, eta gure gizarteko zenbait sektorek baztertzeko dituztelako ere bai³³. Horren eraginez, kasu eta egoera jakinak alde batera utzita, immigrazioa beti lotzen da prekaritatearekin eta arazoekin. Hortaz, alde horretatik, itunerako beste bi elementu oso garrantzitsu daude; honako oinarri hauek dituen gizarte-eredua: batetik, berdintasun sozialaren aldeko eta bizi-baldintzak hobetzeko borroka (etxebizitza, osasuna, lan-baldintzak), eta, bestetik, desberdintasunekiko eta kultura-aniztasunarekiko errespetua. Nahitaezkoa da beren elkarrekin osatzea eta bat egitea auzo edo herri bakoitzeko borrokarekin, beren egoera, eskaerak eta beharrak hobetzeko eskatzeko, horiek adierazteko eta antolatzeko; eta beharrezkoa da, halaber, arrazismoaren eta bazterketaren aurkako borroka-lana garatzea. Horrenbestez,

ezinbestekoa eta presazkoa da immigranteek beren sareak, elkarteak eta buruzagiak antolatu ahal izateko baliabideak ematea eta horretarako eskubidea aitortzea, nork bere kolektiboaren eskaerak bideratzeko erreferenteak izan ditzaten; baina horrezaz gain, jarduerak eta elkarteak garatu behar dira gure gizarteko zenbait sektoretan, haiek bizi duten bazterketa sozialaren aurka borroka dezaten eta kultura-aniztasuneko bizikidetzarako jarrerak eta espazioak sor ditzaten.

Azaldu ditugun bi elementu horiek (hiritar-eskubideen aldeko borroka eta bazterketa sozialaren aurkako borroka), guk adierazitakoaren beste ikuspuntu eta estrategia batetik, jakina, landu dituzte azken hamar urteotan immigranteei «laguntza» eskaintzen dieten erakundeak Euskal Herrian. Erakunde horiek, gehienak espainiar-leialtasun joera handikoak eta paternalistak dira, eta «hegoaldeko» herrialdeetatik etorritako immigranteen kolektiboentzat zilegitasun-maila handia dute, oraingoz³⁴.

Laguntza eskaintzen duten erakunde horiek lortu duten zilegitasuna, immigranteen alde lan egin dutelako izan da, eta, horrezaz gain, beste bi faktore osagarri hauengatik. Batetik, euskal sektoretako eta euskal leialtasuneko sektoreta-koek ez dutelako halako arazoekiko ardura hartu; eta, bestetik, Espainiako Estatuak immigranteen bizileku-eskubidearekiko eta lan-eskubidearekiko duen kontrolagatik. Azken arrazoi horren ondorioz, Euskal Herrian dauden baina Espainiako Estatuaren mendeko diren laguntzarako erakundeak Estatuaren eta immigranteen arteko «bitartekari» bihurtu dira. Eta horrek, aldi berean, immigranteek Espainiako Estatuako lurraldetasunaren eta politikaren arloa Euskal Herrikoaren aldean gehiago entzutea eta ezagutzea eragin du.

3) «Hegoaldeko» herrialdeetako immigranteen kolektiboetako pertsonak, gehienek, badakite (beren jatorrizko herrialdeetan hala gertatzen delako) nolakoak diren gatazka politikoak; batetik, eliteen interesak biztanleriaren gehiengoari ezartzearen ondorioz sortutakoak; bestetik, estatuaren interesak eskualde jakin batean ezartzearen ondorioz sortutakoak; eta

hirugarrenik, gehiengo talde etniko, kultural, linguistiko eta erlijiosoak gutxiengo bati ezartzearen ondorioz sortutakoak. Immigranteak ez dira bakarrik «gutxiago garatuta» dauden zonaldeetatik etorritako pertsonak, beren jatorrizko herrialdeetan urte askotan gutxituak izan diren kultura, hizkuntza eta etniatakoak dira gehienak. Ez dira Marokoko, Ekuadorreko, Senegaleko edo Brasileko immigranteak bakarrik, horrezaz gain (eta zenbait kasutan, bereziki), berebereak, wolof-ak, kitxuak edo afroak dira. Hori izan daiteke, beraz, itunerako hirugarren elementua: hizkuntza eta kultura gutxitua berreskuratzeko haiekiko errespetua erakusteko borroka.

Horrenbestez, nahiz eta immigrante gehienek Euskal Herriko egoera eta aldarrikapenak neurri batean zein diren jakin, ezinbestekoa da, lehen adierazi dugun etorkizunean osa daitekeen itunaren espazioen baitan, jakintzat ez ematea gure errealitatea ezagutzen dutela. Erabakigarria da gure herrialdea denari buruzko gure ikuspegia ematen saiatzea, baita Euskal Herriak nahitaez jasan behar duen gatazka politikoari buruzkoa ere, kultura- eta hizkuntza-eremuak berebiziko garrantzia duen gatazkari buruzkoa, alegia. Eta, aldi berean, immigrante horien jatorrizko gizarteetan bizi dituzten oztopo eta gatazka politikoak, kulturalak eta linguistikoak zein diren jakiteko eta horiek ulertzeko ahalegina egitea ere ezinbestekoa da; eta, halaber, beren hizkuntzak eta kulturak ezagutzen, errespetatzen, balioesten eta horiek bizikidetzarako gure espazioetan eransten saiatzea.

Gainera, haiek badakite zer den kolonizazioa, edo orain globalizazioa. Alde horretatik, oso garrantzitsua da onartzea egoera horietan zein izan den eta den gure inplikazioa, globalizazioaren aurkako borrokan fronte bat osatze aldera, eta nazioarteko elkartasun- eta lankidetzak antolatze aldera. Ekintza horiek jatorrizko herrialdeak laguntzeko baino gehiago, jatorrizko eskualde, zonalde, kultura eta herri jakinak laguntzekoak izango dira; izan ere, azken horietako garapen-mailak, oinarrizko beharren asetze-maila, eta

hizkuntza- eta kultura-tresnak, jatorrizko herrialdeetakoak baino are maila kaskarrekoak dira.

4) *Bigarren mundu-gerraren ostean Europa alderako nazioarteko migrazioaren ezaugarriak, eta «integraziorako» politikak eta estrategiak erabat aldatu dira.* European, 70eko hamarkadaren erdi aldera bitarteko immigrantearen ezaugarri nagusiak hauek ziren: indibiduala, gizonezkoa, gaztea, formazio gutxikoa eta denbora luzerako etorritakoa; horiek jatorrizko herrialdeetako gizartearekin eta kulturarekin oso gutxitan izan zituzten harremanak eta urrunak egiten zitzaizkien, gutxitan egiten zituzten bisitak, eta beren herrialdeetara bueltatzeko ametsa zen herrialde arrotz batean bizitzen jarraitzeko arrazoi bakarra. Baina, bestalde, lan- eta lege-egoera nahiko egonkorra zen, garai hartan Europako erdialdeko eta iparraldeko ekonomiek hazteko beharra baitzuten. Itzuli ez ziren pertsona gehienak, «integratzen» saiatzen ziren, eta ahalik eta gehien hurbiltzen ziren iritsitako herrialdeetako kultura eta gizartera; horrezaz gain, batzea lortzen zituzten senideak (gehienetan seme-alabak) behartu egiten zituzten «integrazio» eredu horrekin bat egitera. Beren hizkuntzei eta zenbait ohiturari eusten bazieten ere, jatorrizko identitatearekiko eta gizartearekiko harremana, kasu gehienetan, oso sinbolikoa zen eta noizean behin «eskualde-etxeetara» egiten zituzten bisitetara mugatzen zen. Halaber, integrazio egonkorra eta hiritar-eskubideak aitortuta zituzten heinean, beren «nazioko kideekin» zuten harremana identitate-erreferentzia garrantzitsuena izateari uzten zion. Bestalde, bigarren mundu-gerraren osteko epemuga horretan, emigranteak jasotzen zituzten Europako estatuak bizileku-eskubidea, nazionalitate-eskubidea eta hiritar-eskubidea ematen zieten immigranteei, ereduarekin bat egiten bazuten. «Kolare bakarreko» hiritar-motarentzat prestatuta zeuden lana eta eskola, eta hura zen erreferentzia immigrante-belaunaldi horrentzat eta haien seme-alabentzat.

70eko hamarkadaren erdialdeaz geroztik, eredu hura erabat aldatu da. Hauek dira, orokorrean, immigranteen ezauga-

riak: gizonezkoak zein emakumezkoak, adin guztietakoak, formazio-maila askotakoak, sare eta taldeen bidez etorritakoak, eta joan-etorriak oso maiz egiten dituztenak. Lanera-tzea eta lege-arloa, ordea, prekarietate handikoa da. Ondorioz, talde eta identitate berekoekin dituzten loturek eta elkartasunezko harremanek, iritsitako herrialdeetan dauden herrialde bereko kideekin zein beren jatorrizko herrialdeetan bizi diren kideekin dituztenak, berebiziko garrantzia dute haientzat, dagoeneko ez dira harreman sinboliko hutsak. Bere herrialdeko taldea, etnia eta erlijio-taldea da gero eta gehiago, edo batez ere da, erreferentzia-taldea, eta han ezartzen dituzte oinarrizko harremanak. Eta alde horretatik, berebiziko garrantzia du kontuan izatea Euskal Herrira etortzen diren immigranteak, gehienak ezagunen bidez etorritakoak, gure artean bizitza berri bati ekiten dioten pertsona indibidualak direla; baina, halaber, badutela iragana, eta oraindik ere eusten dioten kultura, eta erlijio jakin bat, eta ez diotela hari zertan uko egin, segurtasuna ematen dielako eta iritsi diren herrialdeetan eta gizarteetan beren herrialde bereko kideekin loturak eta elkartasun-harremanak izateko aukera ematen dielako. Iritsi diren gizarte eta herrialde horiek, halaber, gero eta aukera gutxiago ematen dizkie hiritar- eta nazionalitate-eskubideak eskuratzeko, bai eta integratzeko ere.

Bestalde, Europako eta mendebaldeko estatuetan aldaketak gertatu dira: immigrantei buruzko araudi murriztaile, arrazista eta sexistak; lan-merkatu zatikatua eta prekarioa; beldurra adierazten duten jarrerak eta bazterketa soziala areagotu dira; beraz, bat etortzearen bidezko integrazio-motak ez du balio dagoeneko, ez alderdi batekoen aldetik (kolektibo eta immigrante gehienek aldetik), ez beste alderdikoek aldetik (immigranteak jasotzen dituzten gizarte aldetik).

Horrela, bada, migrazio- eta integrazio-ereduan gertatu diren aldaketen ondorioz, nor bere identitateari, kulturari, hizkuntzari eta erlijioari ematen dion balioak garrantzi handia hartu du, baita hemengo zein jatorrizko tokiko erreferentzia-taldeetako elkartasun-sareek ere, eta erabakigarriak

dira immigranteen eguneroko bizitzan. Egoera gogorra da haiena, eta, beraz, identitatea eta erreferentzia-taldea dira dituzten euskarri irmoak gure artean bizitzen jarraitzeko; eta, azken batean, horiek eskaintzen diete guk eman ezin dieguna, gaur egun egoera nolakoa den ikusita: oinarrizko duintasuna eta gutxieneko ziurtasuna.

Lau elementu horiek kontuan izatea nahitaezkoa da gaiari aurre egiteko; hau da, bizikidetzarako, gure gizartean integratzeko; eta haien errespetua eta aitortzea gureganatzeko, euskal kultura eta hizkuntza berreskuratzeko eta horien normalizaziorako; eta, azken finean, euskal gizarteak gure oraina eta etorkizuna erabakitzeko eskaera demokratikoa errespetu dezaten eta harekin bat egin dezaten.

Zer egin: elkar ezagutu, aintzat hartu elkarri,
bizikide izan, elkarbanatu

Atal honetan, ekintza jakinak adierazi baino gehiago eta orain arte azaldutakoa kontuan hartuta, zenbait elementu nabarmentzen saiatuko gara, gure ustez, erabakigarriak baitira esku-hartze bat garatzeko, eta, horrela, immigranteen kolektiboek kultura- eta hizkuntza-normalizazioarekin bat egin dezaten eta Euskal Herrian abian dagoen subiranotasunaren aldeko prozesu demokratikoarekin ere bat egin dezaten.

Aurreko bi ataletan adierazi ditugun xehetasunen eta berezitasunen gainera, Espainiako eta Frantziako Estatuetatik eta «hegoaldeko» herrialdeetatik etorritako immigrante-komunitateekin lan egiteko proposatzen diren bideak dira.

1. *Nabarmentzea garrantzitsua dela iruditzen zaidan lehen ideia hau da: immigrazioaren definizioa eta hari buruzko irudia euskal gizartean.* Sektore sozial, politiko eta komunikabideetako sektore gehienek haiei buruzko irudia definitzerakoan, ideia hau dute abiapuntu: «*Immigrazioa arazo bat da*». Garrantzitsua da ideia hori auzitan jartzea, euskal gizartearen eta immigranteen kolektiboen arteko bizikidetzari errespetuz eta demokratikoki aurre egiteko; eta, azken finean, de-

non aberastasunerako elementu izan dadin, baita hizkuntza eta kultura berreskuratzeko proiektua eta euskal gizartearen gehiengoak aldarrikatzen duen subiranotasunaren aldeko proiektua indartzeko elementua izan dadin ere. Nabarmendu beharrekoak hauek dira: alde batetik, immigrazioak ez du zertan *arazo* izan; eta, beste aldetik, immigranteen kolektiboak ezin dira definitu desberdindu gabeko multzo gisa, ezta *immigrazio* soila esanda. Jarraian, biak aztertuko ditugu.

a) *Immigranteak gure artean egotea ez da arazoa, erronka baizik*; lehen ere gizarte eta kultura guztietan gertatu da, eta globalizazioaren mende berri honetan areagotu egin da, mugikortasuna eta kultura-aniztasuna baita haren funtsezko ezaugarrietako bat. Ez da nahitaez arazoa eragin behar duen faktorea, baina bada faktore konplexua. Edonorentzat da konplexua, eta, batik bat, gurea bezalako nazio batentzat; izan ere, globalizazioaren dinamika uniformizatzaileari aurre egin behar izateaz gain, gure subiranotasuna murrizten duten estatuenei ere aurre egin behar baitiegu.

Immigrazioarekin bizitzea erronka da, baina elkar aberas-teko lagungarri izan daiteke (ez gu bakarrik, baita haiek ere); edo bakartzeko, arazoa eragin dezakeen elementua izan daiteke, eta, azken batean, elkarren kalterako elementua izan. Halaber, erronka ere bada, Euskal Herrian abian dagoen prozesu demokratikoaren eta hizkuntza normalizazioaren prozesuaren alde edo aurka egin dezakeen faktore sozial eta politikoa den heinean. Elkar ezagutze hori eta elkarrengana hurbiltze hori proposatzeko moduaren arabera-koa da, eta horren baitan egongo da gure herrialdeko bizikidetza eta gure demokrazia eraikitzeko itunen norainokotasuna. Elkar ezagutzearen eta elkarrengana hurbiltzearen oinarriak hauek dira: ahalik eta estereotipo gutxien egitea eta elkarrenganako errespetua izatea. Nolanahi ere, bizikidetza harmoniatsua eta arazorik gabekoa izango delako ideia baztertu egin behar da. Gure gizartean eta gure kulturaren ere badira arazoak, baina horiek ez dira oztopo akordioak lortzeko, helduago egiteko eta aurrera egiteko.

b) *Immigranteen ezaugarri nagusia aniztasuna da.* Beren artean ezaugarri komunak badituzte ere, nahitaezkoa da kontuan hartzea ez dela existitzen «Immigrazioa» izendatzen dugun fikzioa; are gehiago, ez dago immigrazio espainiarra edo frantziarra, edo «hegoaldeko» herrialdeetatik etorritako immigrazioa. Espainia edo Frantzia, Senegal, Argentina, Maroko edo Ekuador estatuetatik etorritako immigranteen kolektibo asko daude, eta nork bere ohiturak, hizkuntza, identitatea, egoera eta beharrak ditu. Azken batean, haien aniztasuna eta konplexutasuna aintzat hartzean datza. Ez bakarrik haiei buruz daukagun ideiarekin eta jakinarazten diegunarekin ados egon daitezten³⁵, baizik eta esparrua behar bezala egokitzeko, eta, horrela, batetik, Euskal Herriak bizi duen egoera berezian bizikidetzeta negoziatzeko, eta topaketa- eta eztabaida-espazioak abian jartzeko, eta, bestetik, esku-hartzeko egitasmoak eta ekintzak antolatzeko (gizarte, politika eta kulturaren arloan), errealitate konplexu eta anitz horiek eta gure herriarentzat lortu nahi ditugunak abiapuntu hartuta.

Jatorriak badu garrantzia, eta, beraz, elkarrenganako hur-bilketa, pertsonen eta kolektiboen artekoa, ez da berbera izango, Pariseko eskualdekoak badira, edo Britainia edo Korsikakoak badira. Ez da gauza bera Madril edo Andaluziakoa izatea edo Galiziakoa izatea. Argentina eta Marokotik edo Ekuadorretik etortzea gauza berbera ez den bezalaxe, eta are gehiago, Rif-etik etortzea lehen kasuari dagokionez, edo kitxua komunitatetik etortzea, bigarrenari dagokionez. Komunitate horien artean hizkuntza-, erlijio- eta identitate-desberdintasunak izateaz gain, egoera sozial eta ekonomiko desberdinetakoak dira, edo hezkuntza- eta enplegu-maila desberdinetakoak.

Bukatzeko (eta azpimarratu nahi dut pertsona eta komunitate horiei guztiei bermeak eman behar zaizkienean, kontuan hartu behar dela guztiek modu berean izango dutela oinarritzko hiritar-eskubidea eskuratzeko aukera, eta, neurriak aplikatzerakoan, kontuan hartu behar direla haien be-

rezitasunak, asko baitira beren artean daudenak), ez da ahaztu behar, kultura eta hizkuntza berreskuratzeari dagokionez eta gure herrialdean abian dagoen subiranotasunera-ko prozesuari dagokionez, kolektibo eta pertsona horiek guztiek ez dituztela aurretiko jarrera berdinak. Ez dute jarrera berbera estatu subiranoa duten komunitate nazional batetik edo estatu hori kontrolpean duten komunitate gehiengodun batetik etortzen diren pertsonak, eta eskubide sozialak, politikoak eta kulturalak murrizten dizkien estatu bateko komunitatetik etortzen diren pertsonak. Nahiz eta subjektiboki ausazkoa izan daitekeen, nabarmena da bigarrenek lehendabizikoek baino elementu gehiago dituztela jarrera aldekoagoa izateko.

2. Erabakigarria iruditzen zaidan bigarren gaia hau da: euskal gizartearen eta immigranteen kolektiboen arteko bizikidetza bultzatzeko estrategia.

Joan den mendean Europako gizarteek antolatu zuten «integrazio-eredua» aldatu egin behar dugu, hura krisian baitago. Immigranteak hartzen zituen gizartearen arauak eta balioak bereganatzean eta etortzen zirenen identitatea eta kultura desegitean oinarritzen zen eredu hura. «Bestea» bereganatzean eta «gu bezalakoa» bilakatzean oinarritzen den integrazioaren eredia baztertu, eta kultura anitzen arteko bizikidetzan eta elkar aintzat hartzean oinarritzen den «integrazioaren» eredia hartu behar dugu.

Aurreko ereduak oso emaitza txarrak eragiteaz gain, gaur egungo gizartearen egitura konplexua eta anitza denez, *kultura eta kolore bakarreko estrategia edukitzetik (modernotasun berdintzaile eta unibertsalizatzailearen paradigma zaharraren aniztasuna ukatzeko estrategia) edo kultura arteko eta mestizajearen estrategia edukitzetik (egungo neomodernismo kosmopolitaren aniztasuna hutsik uzteko estrategia) kultura-aniztasunaren estrategia edukitzera pasatu behar dugu.* Kultura-aniztasuneko eta elkar aintzat hartzeko paradigma, denontzako berdinak diren elementuak zehatz-mehatz proposatuko dituen (oinarrizko hiritar-eskubideak: osasuna,

hezkontza, nazioa, lurraldea, batuko gaituen hizkuntza...), eta desberdintzen gaituztenak ere proposatuko dituenak (identitatea, erlijioa, etab.). Kultura-aniztasuneko paradigma, azken finean, berdinak egiten gaituzten printzipioak eta desberdinak egiten gaituzten printzipioak konbinatuko dituen paradigma. Konbinazio hori modu jakinean eta pragmatikoki egin behar da, eta, beraz, ez alde aurretik ezarrita eta behin betikotzat hartuta; denon artean eraikiko eta zehaztuko duguna, eta, ziurrenik, tirabirak eta negoziazioak tartean direla.

Ildo beretik jarraituz, bestalde, nahitaezkoa da, literatura errazetik eta dogmatikotik haratago, kontuan hartzea funtsezko hiru alderdi, kultura-aniztasuneko eta elkar aintzat hartzeko estrategia horretan parte hartuko duten pertsonak anitzak, dis-simetrikoak eta jakinak baitira.

a) *Elkar aintzat hartzeko, aniztasuna da abiapuntua.* Ez dago pertsona bat, pertsona batzuk daude. Euskal Herrira etortzen diren immigranteen kolektiboek ulertu eta onartu beharko lukete Euskal Herriak historia, gizarte, kultura eta hizkuntza jakinak dituela, baita gatazka eta helburu jakin batzuk dituela ere, eta horiek guztiak errespetatu eta aintzat hartu beharko lituzkete. Horrek eskatzen du, besteak beste, «ghettoak» ez osatzea, seme-alabak D ereduan matrikulatzea, eta helduak euskaraz alfabetatzeko programa malguetan parte hartzea.

Baina beste aldean gaudenok ere, euskal gizartea osatzen dugun sektoreetakoek, ulertu eta onartu beharko genuke immigranteen kolektiboetako pertsonak badituztela iragana, historia eta kultura jakinak, baita behar eta helburu jakinak ere; eta guk ere horiek guztiak errespetatu eta aintzat hartu beharko genituzke. Hortaz, eta aurreko adibide berberekin jarraituz, haien seme-alabak matrikulatuta dauden D eredua eta haien jatorrizko hizkuntzak eta kulturak uzartu egin beharko genituzke. Edo nazioarteko harremanak eta lankidetzak bultzatzeko kultura- eta politika-egitasmoak garatu beharko genituzke, gure errealitatea zein jatorrizko haien komunitateak kontuan hartuko dituztenak.

Baina elkar aintzat hartze hori ez da ideala, kontuan izan behar da berdinak egiten gaituzten eta desberdinak egiten gaituzten zenbait oinarritzko eskubide badirela; negoziazioa beharrezkoa da, eta tirabirak sortuko dira, baina, lehen ikusi dugun bezala, adostasun-elementuak ere bai.

b) Elkar aintzat hartzeko, dis-simetria da abiapuntua. Pertsona desberdinak dira (terminoaren zentzu zabalean eta konplexuan: aldatzen ari diren beharrak eta identitateak dituzten gizabanako eta kolektiboak), espazio berean elkarrekin bizi behar dutenak, eta, hortaz, elkar ezagutu behar dute, eta beren identitateak eta proiektuak negoziatu behar dituzte. Baina negoziazioari ekiteko, kontuan izan behar da pertsona horien artean eta pertsona horiekiko boterea dis-simetrikoa dela. Hau da, ez ikuspegi erabat asimetrikoa eta autoritarioa dugula («alderdi batekoek dena esaten dute, beste alderdiekoek ezer ez», ohiko unibertsalismo moderno uniformizatzaile eta bereganatzailean tipikoa)³⁶, ezta ikuspegi erabat simetrikoa eta artifiziale dugula ere («denok dena esaten dugu», kultura arteko mestizajearen kosmopolitismo neomodernoan tipikoa)³⁷.

Bi dis-simetria mota daude euskal gizartean. Lehendabizikoa oso konplexua da eta zerikusia du jatorri eta identitate espainiarreko eta frantziarreko kolektiboek duten harremanarekin, batetik, euskal jatorri eta identitatea dutenekin, eta, bestetik, bi jatorriak eta identitateak konbinatzen dituztenekin. Bigarren atalean ikusi dugun bezala, jatorri, identitate eta leialtasun politikoaren artean dagoen lotura, nahiz eta handia izan, ez da ez lineala, ezta zuzena ere. Jakina, kolektibo identitarioek jo dezakete, eta «intentsitate txikian» hala egin izan dute, mobilizazio eta legitimazio politikora, indartzeko. Edo alderantziz ere bai, proiektu edo erakunde politikoak azpiegitura identitarioa mobilizatzen saia daitezke, beren estrategiak indartzeko, eta jaioterriaren aldagaia erabakigarria da horretan. Hori da abian jarri dutena gogor, «intentsitate handian», batez ere Espainiako eta Frantziako Estatuak, euskal herritar guztioi dagokigun erabakitzeko es-

kubideari buruzko eskaera demokratikoa eta bateratzailea oztopatzeke, denontzako nahi dugun bizikidetzarako esparruaren baitan. «Maletak» edo «euskal nazionalismoaren xenofobia» adierazpenak, ageriko bi formulazio dira. Estatu horiek benetako boterea dutenez, eta babes sozial handia dutenez, abantaila dute euskararen normalizazioaren eta urte askotan identitatea eta helburu demokratikoak gutxituta ikusi eta berezko esparru baten aldeko apustua egin dutenen aldean. Baina estatu horiek halako botere eta indarra edukitzeak ez du esan nahi beren estrategiak inposatu ahal izango dituztenik, baldin eta autodeterminaziorako prozesu baten alde gaudenok bi strategiari eusten badiegu abileziaz.

Lehendabiziko estrategia izango litzateke identitateek garrantzi handia dutela ukatzeari uztea, edozein dela identitatea, horiek aintzat hartzeko eta euskal gizartekoak garelako sentitzen dugun guztion berezko faktore eta faktore aberasgarri gisa bideratzeko. Alde batera utzita, edo onartuta, zenbaitek bere burua beste espazio batekoa sentitzen duela: espainiarra, frantziarra, europarra, galiziarra, etab. Eta bigarren estrategia izango litzateke, aniztasuna berezko zerbait dela aintzat hartuta, Euskal Herrian bizi garen hiritar guztiok erabakitzeke dugun gutxieneko eskubide demokratikoa errespetatzeko behararen ideia, edozein dela gure jatorria, herritar-sentimendua eta identitatea. Bizikidetzarako gure esparruari buruz erabakitzeke eskubidea, hiritartasuna eta nazionalitatea erabakitzeke eskubidea ukatu egiten dira, ez bakarrik euskal herritarrei eta/edo subiranotasunaren aldeko, espainiarrak, frantziarrak edo galiziarak sentitzen diren euskal herritarrei ere ukatu egiten zaie. Bi estrategia horiek joko konplexua eta dialektikoa eskatzen dute, baina beharrezko jokoak. Ez bakarrik printzipio-kontu batengatik, baizik eta bi estatu horiek Euskal Herriari buruz eta Euskal Herrian bertan gauzatzen dituzten esku-hartzeak eteteke.

Bigarren dis-simetria, nahiz eta hain konplexua ez izan, lehendabizikoa bezain zaila da hari ekitea. Bigarrenaren ezau-

garria hau da: bizikidetzarako espazioan, Euskal Herrian, alegia, aspaldidanik daude jokoan «gehiengodunen» gizartea edo etorritakoen gizartea (jatorri desberdinekoak eta bizikidetzaren definitzeko modu desberdinak dituztenak, baina boterearen gehiengoa dutenak) batetik, eta «hegoaldetik» etorritakoen kolektiboak (errealitateari buruz bestelako definizioa egiten dutenak eta botere oso gutxi dutenak) bestetik. Hori onartzeak bereziki eskatzen du erne egotea eta gure «gutxiengoen» eskubideak, Euskal Herrian dauden beste herrialdeetako «diasporen» eskubideak aintzat hartu ondoren kontsekuente izatea, gure gizartean txerta daitezten, berme guztiak dituztela. Halaber, eskatzen du haien eskubideak aintzat hartzea, eta eskubide horiek zein diren eta nola bermatu eztabaidari ekitea, eta lehenbailehen haiek ordezkariak izan ditzaten sustatu eta aitortzea, eta gure erabakitzeko eskubideari buruz eta arazoari irtenbidea emateko parte hartzeko moduari buruz gure herrialdean abian dagoen eztabaidan eta prozesuan txertatzea³⁸.

c) Azkenik, kontuan hartu beharko litzateke *elkar aintzat hartzearen estrategia hori ez dela unibertuala eta abstraktua, beren historia eta proiektuak dituzten pertsonen parte hartzen baitute*. Hau da, gure gizartean, partekatzen dugun espazio komun horretan, bi estatuekiko gatazka bat dago, eta gizartearen gehiengoak euskal hizkuntzaren eta kulturaren «normalizazioa» erabakitzeko gure espazioa eskatzen du, baina, era berean, identitate asko daude, gizarte-sektore asko daude eta errealitate, jatorri, kultura, identitate eta bestelako desberdintasunak dituzten immigranteen kolektiboek parte hartzen dute; eta horiek, halaber, espazio komun horrekiko eta denok dugun erabakitzeko eskubide demokratikoa oztopatzen duten bi estatu horiekiko duten sentimendua, sentimendu-intentsitatea eta nongotasun-sentimendua desberdina da. Estatu horiek, bestalde, nongotasun-sentimendua erabiltzen ari dira ziurgabetasuna pizteko eta euskal gizartearen gehiengoak lortu nahi duen prozesu demokratiko eta normalizatzailearen aurka egiteko.

Horrenbestez, arazoa zehatz-mehatz jarri behar da mahai gainean, ahalik eta gehien baztertuta abstrakzioak eta toki komunak. Nola has gaitzke mahaigaineratzen, hemen eta orain, gure bizikidetzaz, garen bezalakoak izanda edo izan nahi genukeen bezala izanda? Zein itun-elementu komun partekatu behar ditugu? Zein desberdintasun-elementu errespetatu behar ditugu? Nork ekin behar dio elkarrizketari eta topaketari? Nolako espazioak, autonomia errespetatuz, hasi behar dugu eraikitzen elkartzeko eta bizikidetzaz hausnartzeko? Zein neurri eta ekimen jakin jarri behar dira abian? Zein arlotan? Noren alde egiteko jarri behar dira lehenbailehen abian? Eta zein utziko dugu gehiago hausnartzeko?... Nolanahi ere, elkar aintzat hartze horren abiapuntua honako honek izan behar du: euskal gizartearen nahia errespetatzea, hura aitortzea, gutxieneko elementu komun eta bateratzaileak aurkitzea eta bizikidetzarako aukeran dauden esparru horiek zehazteko eztabaidan eta prozesuan partaidetza soziala; hau da, estatuek proposatzen duten estrategiaren aurkakoa (ukatzea, inposatzea eta banatzea).

3. *Funtsezko hirugarren gaia, euskal gizartearen eta immigranteen arteko bizikidetzari aurre egiteko, errespetuz, demokratikoki eta, azken batean, denontzako aberasgarri izan dadin eta euskal gizartean gehiengoak nahi duen subiranotasunaren aldeko proiektua bultzatuz, homologaziorik ez egitea da, edo identifikazio automatikoa ez egitea Hiritartasunaren, Identitate nazionalaren, Komunitate politiko edo nazionalitatearen eta Lurraldearen artean*³⁹.

Euskal gizartean bertan aspaldiko eztabaida da eta, gaur egun, indar handia hartu du (egia esan, egungo gizarte guztietan gai erabakigarria da), subiranotasun-nahia beldurrik gabe, ahots gora adierazten baita; baina zuzenen ere eragiten dio, edo garrantzia areagotu egin dela esan daiteke, erronka berriak ekarri baititu «hegoaldeko» herrialdeetako immigrazioak bizikidetzarako. Estatu subiranoetako nazio eta herrientzat zaila bada halako gaiari aurre egitea, are zailagoa da gurea bezalako nazioentzat, kide anitzekoa baina

gehiengoak onartzen duen autodeterminazio-prozesuaren aldarrikapena abian duenarentzat. Aurreko atalean zenbait arazo adierazi ditugun arren, auziak lerro asko hartuko litzukeenez eta konplexua denez, ezin dugu gehiegi luzatu.

Beharbada gehiegi laburbilduko badut ere, uste dut kontuan hartu behar dela hiritartasunaren, identitate nazional edo komunitarioaren, komunitate politiko edo nazionalitatearen eta lurraldetasunaren arteko desberdintasuna; izan ere, beren arteko lotura ikaragarri handia bada ere, desberdinak dira. Eta erabakigarria da lehenbailehen abian jarri behar dugun estrategian, ez bakarrik immigrazioaren arazoari seriotasunez aurre egiteko, baizik eta kultura eta hizkuntza berreskuratze-ko prozesuan nola txertatu aztertze-ko ere bai, bai eta Euskal Herriaren subiranotasunaren aitortze-prozesuan aztertze-ko ere. Lau errealitate horiek automatikoki ez homologatzeko proposamena, gaur egun, ez da erraz onartzen, iraultza burgesen ondorioz sortu zen modernizazio unibertsalizatzaile, uniformizatzaile eta kolore bakarrekoak abian jarri zuen zibilizazio-proiektua horiek identifikatzean eta horiek nahastean oinarritu baitzen. Eta pentsamolde hark oraindik ere eragin handia du gugan. Baita askatasun nazionala, berdintasun soziala eta aniztasuna helburu dugun pertsonengan eta proiektuetan. Labor bada ere, atalez atal azalduko dugu.

*a) Batetik, gauza bat da lurralde jakin batean bizi diren pertsonak dituzten hiritar-eskubideak, eta beste gauza bat komunitate edo nazionalitate politiko bateko kide izatetik eratorritakoak. Gerta daiteke pertsonaren batek oinarritzko hiritar-eskubideak izatea (esate baterako, bizileku-eskubidea, hezkuntza, osasuna, eta lana), eta nazionalitate politikoa ez izatea (komunitate edo gizarte horretako politika- eta erakunde-osaeran bete-betean parte hartze-ko eskubidea eman-
go liokeena): esate baterako, mintzagai dugun estatu-lurraldera etorri berri diren immigranteak. Eta lurralde horretan bertan, badira hiritar-eskubideak eta nazionalitatea, biak dituzten pertsonak⁴⁰. Eta, azkenik, badira zenbait pertsona, diasporakoak kasu, komunitate politikoa kudeatzen duen*

nazio-lurraldean bizi ez direnak, eta hiritar-eskubide gutxi batzuek baino gozatu ezin dutenak (pentsioak, esate baterako), baina haien jatorria dela-eta, «nazionaltzat» har daitezke eta hartu beharko lirateke pertsona horiek, eta, ondorioz, komunitate politiko horretako eskubideez gozatu eta komunitateari buruzko erabakiak hartu beharko lituzkete.

Gutxieneko subiranotasuna bermatzen duen estatu edo tresnaren bat duten nazio edo komunitate politiko guztietan, *arazo nagusietako bat da lurralde horietara iristen diren pertsona migranteen hiritartasuna lehendabizi, eta nazionalitatearen ondoren*⁴¹. Estatu subiranoa duten nazio guztiek, edo izan nahi duten guztiek, nahi eta nahi ez hausnartu behar dute arazo horretaz. Ahalik eta berme gehienekin egitea, bestalde, erabakigarria izango da gizarte horretako bizikidetzaren demokratiko eta anitzarentzat, bizikidetzaren eta -kalitateari eragingo baitio, eta, halaber, gizartean ez da lehen mailako eta bigarren mailako hiritarren arteko edo integratuen eta baztertuen arteko bereizketarik egingo⁴². Arazoari ez zaio irtenbidea emango hiritartasunaren eta nazionalitatearen arteko desberdintasunari uko eginda, edo bata ezabatuta bestearen mesedetan, edo pentsatuta hiritar-eskubideak «unibertsalak» direla eta nazionalitate-eskubideak «norberaren aukerakoak» direla; *arazo nagusia da bien arteko lotura eta batetik besterako urratsa nork eta nola definitu behar duen*.

Horrenbestez, gaia konplexua da, baina subiranotasun politikoaren duten gizarte edo nazioek, badute, ondorioz, politikoki eta juridikoki arautzeko eskumena, gaizki edo ondo, hobeto edo okerrago. Tresna politiko hori ez duten nazioek edo herriek, eta autodeterminazioa helburu dutenek, ordea, gaiari behar bezala ekin behar diote, bestela, prozesuaren beraren oztopo bihurtu daiteke.

Euskal Herriaren kasuan, «oinarrizko» hiritar-eskubideak eta nazionalitate politikoko eskubideak izateari dagokionez, eta identitate-sentimendua alde batera utzita, hiru pertsona edo kolektibo mota daude. Batetik, oinarrizko hiritar-eskubide gehienak eta nazionalitate politikoko gehienak bermatuta

dituzten pertsonak daude (Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritako pertsonak eta inposatutako bi nazionalitate horietako bat onartzen eta hala izatea nahi duten euskaldunak). Bigarrenik, oinarritzko hiritar-eskubide batzuk bermatuta eta izan nahi duten nazionalitate politikoa aukeratzeko eskubidea ez duten pertsonak daude (euskaldunak eta hala izan nahi duten Espainiako Estatutik etorritakoak). Eta azkenik, hiritar-eskubideak ez dituzten pertsonak eta kolektiboak daude, eta jatorrizko nazionalitatekoak baino ez dituzte («hegoaldeko» herrialdeetatik etorritako immigrante gehienak).

Hortaz, printzipio bakar baten baitan (eskubide guztiak pertsona guztientzat Euskal Herri osoan), estrategia berariaz garatu behar da hiru sektore horietan.

Esate baterako, «hegoaldeko» herrialdeetako immigranteen kasuan, kultura eta hizkuntza berreskuratzeko eta subiranotasunaren aldeko aldarrikapen demokratikoaren baitan abian dagoen prozesuan txertatu beharko genituzke, bi bide kontuan hartuta. Frantzia eta Espainiako Estatuak eta EBren egungo immigrazioari buruzko politika eta lege murriztaile eta xenofoboak aurka gaudela, modu eraginkorrean, erakutsita. Halaber, oinarritzko hiritar-eskubideak eman beharko genizkieke (bizileku-eskubidea, osasuna, hezkuntza...), estatuetako atzeritarrei buruzko legeak alde batera utzita, eta orain dauzkagun eskumenak baino gehiago erabilita, «unibertsalak» izan beharko lukete eta. Hau da, edozein dela jatorria, identitatea eta nazionalitatea. Estrategia hori giltzarrietako bat da gure herrialdera iritsitako immigranteek edo haien ondorengoak gure herrialdea «integrazio» sozialarekin identifikatzeko eta subiranotasunaren aldeko prozesuarekin bat egin dezaten. Izan ere, berme horiek mahaigaineratuta, immigranteen kolektiboek errazago ulertuko dute eta jakingo dute, era berean, euskaldunok, haiek bezalaxe, ez dugula gure hiritartasuna eta gure nazionalitatea aukeratzeko eskubidea, Frantziako eta Espainiako Estatuak aurrean. Euskal Herriko sektore demokratikoen eta subiranotasunaren aldeko sektoreen eta «hegoaldeko» herrialdeetatik etorri-

tako immigranteen kolektiboen edo immigranteen ondorengoen kolektiboen artean abian jar dezakegun estrategia-itunaren ardatzetako bat da.

Ahalik eta pertsona- eta sektore-kopuru handien arteko itun demokratikoa ezartzea da gakoa, bi eskubide-mota horiek guzti-guztiok, inolako salbuespenik gabe eta baldintza berberetan, bermatuta izateko aukera eta ahalmena errespetatuko eta bermatuko dituzten espazioak eta tresnak erakitzeke eta ezartzeko.

b) Eta bestetik, gauza bat da nazionalitatea edo komunitate politikoa (eskubide eta betebeharrak osorik dituen nazio-estatu lurralde batekoa izatea modu egonkorrean, lurralde horretako biztanleentzat komunak izango diren tresna instituzionalak, kulturalak eta linguistikoak onartzen direla) eta beste bat, oso desberdina, identitate nazionala, kulturala edo komunitarioa, estatu-nazio horren edo subiranotasuna bermatuko dion tresna izatea helburu duen nazioaren lurraldean⁴³. Esaterako, gauza bat da euskal nazionalitate politikoa, eta beste bat hura osatzen duten identitateak: euskaldun, galiziar, extremadurar... espainiar, frantziar eta mistoa⁴⁴ («hegoaldeko» herrialdeetako immigranteak iritsi arte), eta bereber, senegaldar, argentinarr, kitxua... eta mistoa (hemendik aurrera).

Pentsamendu modernoak, eskuinekoak edo ezkerrekoak, estatalistak edo nazionalistak, bi horiek nahasteko joera izan du. Identitate komunitarioa edo kulturala eta nazionalitate politiko jakin bat eta bakar bat homologatu ditu eta batu ditu. Lurralde jakin batean, nazionalitate komun bat, beste identitate-sentimendu batzuekin batera izateko aukera eta errealitatea baztertu eta ukatu egin du. Horren ondorioz, bestalde, pertsona edo komunitate batek nazionalitate politiko jakin bakarra izan dezakeela pentsatzeko joera izan dute estatu modernoek, eta salbuespenak salbuespen, bi nazionalitate izateko aukera ukatu dute.

Ildo horretatik jarraituz, berebiziko garrantzia du bermatzea eta argi eta garbi jakinaraztea nazionalitate politiko komun bat izatea ez dela bateraezina sentimendu komunita-

rio, kultural edo etniko jakin bat izatearekin, ezta jatorrizko edo iritsitako herrialdeko nazionalitate politikoari eustearekin ere. Eta hori baliagarria izan daiteke gure herrialdera iristen diren immigranteentzat zein beste herrialdeetan bizi diren edo joaten ari diren gure herrialdeko biztanleentzat.

Ikuspegi demokratikotik eta subiranotasunaren ikuspegi-tik, aurreko atalean bezala, bi erronka ditugu. Lehendabizikoa, immigranteen kolektibo horiei jakinarazi behar diegu guztiok, inolako bereizketarik gabe, dugula nazionalitate politikoa izateko eskubidea, eta guztiok, inolako salbuespenik gabe, dugula nork bere identitate-sentimendua, kultura eta hizkuntza bermatuta izateko eskubidea. Eta, beraz, halaber, Euskal Herrian bizi garen euskaldunen berri eman, eta jakinarazi ez ditugula ez hiritar-eskubide guztiak, ezta nazionalitate politikoko eskubidea ere bermatuta. Eta bigarrena, helburu hori lortzeko, lehenbailehen batu behar dira kolektibo sozial eta identitate-kolektibo guztiak estrategia batean, hegemonia bilatuko duen prozesu batean, subiranotasuna izango duen lurraldean nazionalitate politikoa kudeatuko duen tresna eraikitzea proposatuko duena, identitate guztiak aitortuko dituen tresna bermatzaile gisa, eta identitate horiek guztiak denontzat komuna izango den beste identitatearekin bateragarria dela: euskalduna.

Horregatik guztiagatik, premiazkoa da immigranteen sektoreek edo immigranteen ondorengoen sektore guztiak ziur jakitea euskal «nazionalitate politikoa» eta hiritar-eskubideak edukitzeak ez duela esan nahi beren identitate-, kultura- eta hizkuntza-ezaugarriei uko egin behar dietenik. Beti ere, nazionalitate politikoa kudeatzen duen edo kudeatu beharko lukeen lurraldean —subiranotasuna duela—, identitate, hizkuntza eta kultura horiekin batera bizi den hizkuntza eta kultura errespetatzen eta aitortzen direla; eta, gure kasuan, euskal kultura eta euskara dira. Baina, hain zuzen ere, hau da benetan erabakigarria: nola bermatuko diegu espazio «publikoan» (eta, jakina, «pribatuan») immigranteen kolektibo edo komunitate guzti-guztiei (senegaldarra, galiziarra, kitxua, espainia-

rra, frantziarra...) nork bere kultura, hizkuntza eta erlijioa izatea⁴⁵. Azken finean, nola proposatu aniztasunarekiko errespetua eta bermea, gure eskaera demokratikoekin eta subiranotasun-eskaerarekin uztartuta. Izan ere, modu horretan, Euskal Herrian abian dagoen euskal kultura eta euskara berreskuratzeko eta normalizatzeko prozesua eta autodeterminaziorako eta eraikuntza nazional eta sozialerako abian dagoen prozesua berena balitz bezala sentituko dute. Eta, halaber, eraikitzen saiatzen ari garen herria, hizkuntza eta erakunde komunak barne, berena balitz bezala sentituko dute.

Azkenik, eta nolana ere, lehenbailehen jarri behar dugu abian hori guztia, baina jakitun izan behar dugu subiranotasun-eskubiderik gabe, immigrazioari buruzko politikak —oinarrizko bizileku-eskubideari eta nazionalitate-eskubideari eragiten baitie, baita arlo politiko, sozial eta kulturaleko hiritar-eskubide guztiei ere— etenda geratzen direla. Are gehiago, antolatze moduaren arabera ere izaten dira; izan ere, kasurik onenean, estatuak esparru horretan sorrazten dizkiguten kontradikzioak leundu baino ez dituzte egiten; eta kasurik txarrean, estatu horien politikak legitimatu egiten dituzte gure lurraldean. Horrenbestez, gauza bat egin baino ez dugu, eta ez da zeregin makala: pertsona eta kolektibo horiek eguneroko bizimoduan autodeterminaziorako prozesuan parte har dezaten bultzatzea, konfiantza hartzen eta elkarrekin aintzat hartzen ditugun konpromiso, ekintza eta urrats jakinak emanda.

Kultura-aniztasuneko estrategia nazio- eraikuntzaren prozesuan gorpuztu behar da

Kultura-aniztasunaren paradigmen baitan dagoen aitorze bikoitzaren estrategiak nazio- eta gizarte-eraikuntzaren prozesuan, hiru mailatan eragina izan dezan lortu behar da. Lehendabizi, eragile eta mugimendu sozialen mailan, haiek oinarrizko gure aldarrikapenekin bat egin dezaten saiatuta,

baina baita alderantziz ere; hau da, haienak babestuta, legitimatuta, eta gizartean ezagutarazita. Bigarrenik, erakundeen mailan, trantsizio-aldia izango litzatekeenean, oinarrizko hiritar-eskubideak, identitate-eskubideak eta nazionalitate politikoko eskubideak gauzatuko direla saiatuta, eta orain dauden erakunde-esparruak erabilia eta haiei uko eginda, eta lurralde osoan hiritar guztien eskubide guztiak bermatzen saiatuko diren kontraboterezeko erakundeen aldeko apustua eginda. Oso erraza litzateke, esate baterako, udaletxeek nork bere Barne Ministerioari eroldari buruzko datuak ez ematea; helduen euskalduntzea doan eta malgua izatea, eta, era berean, ghettoak zentroetan eta A ereduan osatzea oztapatzea; langileen esklabismoa eta esplotazioa salatuko duen politika abian jartzea... Eta azkenik, politikaren mailan, sektore guztiek eta haien kolektiboetakoek, eta, jakina, immigranteek politikaren esparruan parte har dezaten saiatuta; esate baterako, erabakiak hartzen eta kontsultak erantzuten, eztabaidetan, erakunde politikoetan, kulturaletan eta sindikatuetan parte har dezaten, baita prozesuaren baitan dauden plataformetan parte har dezaten, eskubide nazionalak aldarrikatzekoan zein arazoari irtenbidea ematekoan.

Herritar eta herri gisa gure subiranotasun-aldarrikapenarekin inplika daitezten lortzeko, ez da egokia Euskal Herriko egungo kultura-aniztasunaren baitan dauden identitate antzak baztertzea. Ez da nahikoa proposatzea lurraldean bizi diren herritar guztiek izango dutela erabakitzekeo eskubidea, «edozein dela» haien identitatea. Ez da komenigarria, bestalde, kultura-aniztasunak eragiten duen konplexutasuna gerora kudeatzeko uztea, hau da, subiranotasuna bermatuko digun tresna «lortzen dugun arte» atzeratzea. Nazio- eta gizarte-eraikuntzarako estrategia demokratikoa, gure herrian abian dagoen autodeterminaziorako prozesuak, indar estrategikoa eta oinarri demokratikoa izango du, ez du atzera biderik izango eta gehiengoak ontzat emango du, baldin eta une honetan bertan kultura-aniztasunaren erronka estrategia horren baitan eransten badugu.¶

1. I+Gko proiektuen programaren barruan, «Desberdintasunak globalizazioaren testuinguruan (2005-2008)» izenburua duen ikerketa-proiektuaren baitan idatzi da artikulua.
2. *El proceso de la civilización*, FCE, Madril, 1988.
3. *Cultura e imperialismo*, Anagrama, Bartzelona, 1996.
4. *La lógica cultural del capitalismo tardío*, Paidós, 2001.
5. *Tras la virtud*, Crítica, Bartzelona, 1987.
6. *El choque de civilizaciones*, Paidós, Bartzelona, 2001.
7. Irish M. Young egileak proposatzen duen adibide pragmatikoa, batik bat, emakumeei buruzkoa da, baita beste talde ez-etniko batzuei buruzkoa ere, baina, beti ere, identitate sozio-kulturalagatik diskriminatuta daudenei buruzkoa. Young, Irish: «Impartiality and the Civic Public», in S. Benhabib eta D. Cornell (arg.), *Feminism as Critique*, University of Minnesota Press, Minneapolis, Minn, 1990.
8. *Las esferas de la justicia*, FCE, Mexiko, 1993.
9. NBeko Giza Eskubideen Batzordeko aditu-taldeak ezarri zituen hiru ezaugarri horiek, estaturik gabeko nazioek eta talde etnikoek aitortzeko eskaera egiteko legitimitatea definitzerakoan. Horri esker, EGKn eta NBeko Biltzarrean onartu zen herri indigenen Eskubideen Gutuna.
10. Kultura-aniztasunaren zentzu horri buruzko eztabaida teorikoaren nondik norakoak jakiteko, ikus P. Albite: «Los desafíos de la multiculturalidad. Debates y perspectivas recientes», in Askoren artean: *La condición inmigrante*, Murtziako Unibertsitatea, Murtzia, 2005.
11. Gai horri buruz, egilearen liburu ezagunena: *Ciudadanía multicultural*, Paidós, Bartzelona, 2000.
12. Besteak beste, liburu hau idatzi du: *La ética de la autenticidad*, Paidós, Bartzelona, 1995. Bai Taylor, bai Kymlicka egileek eragin handia izan dute; esate baterako, gai horiei buruz Quebecen izandako eztabaidetan.
13. Ikuspuntu hori da, nire ustez, estaturik gabeko nazioetan migrazioei eta kultura-aniztasunari buruzko eztabaidari aurre egiteko erabilgarriena. Hori bai, adiera horretan ezkutuan dagoen «niaren» egiazkotasunaren ideia aldatuta, eta ikuspegi eraikitzaile batera egokituta; esate baterako, C. Geertz antropologoak, besteak beste, proposatzen duen bezala liburu honetan: *La interpretación de las culturas*, Gedisa, Bartzelona, 1992.
14. A. Touraine egilearen jarrera nabarmenduko nuke, testu honetan: *¿Podemos vivir juntos?*, PPC, Madril, 1997. Baita M. Wieviorka egilearena ere: *El espacio del racismo*, Paidós, Bartzelona, 1992.
15. Sartori, G.: *La sociedad multiétnica. Pluralismo, multiculturalismo y ex-tranjeros*, Taurus, Madril, 2001.
16. Wurn, S. A. (arg.): *Atlas of the World's Languages in Danger of Disappearing*, Unesco, 2001.
17. Aztiker: *Datuen Talaiak*, 2006, Udalbiltza/Txalaparta, Tafalla, 2006.
18. Jakina den bezala, subjektu nazionalaren arraza-ikuspegi sabindarra gainditu ahal izan zen (oso ohiko ikuspegia, bestalde, aldi horretan Europa osoan eta, bereziki, espainiar abertzaletasunaren eta frantziar jakobi-

- nismoaren aldeko ideologoen artean) Errepublika baino lehen. Hori lortu zen Jagi-jagi taldean, Errepublika garaian EAE/ANV alderdian, eta, frankismoaren garaian, ETA osatu zuten belaunaldi berriengan, Etxebarrieta eta Argalak «Euskal Herri langilea» ideia mamitu baitzuten. Hau da, *klase* hitzaren ideia abertzaletasunarekin uztartu zuten eta, halaber, Espainiako Estatuko herrietatik etorritako langile immigranteentzat zubi antzekoa izan zen, eskubide nazionalak aitortzeko eskaeraren borrokan.
19. Gai horri buruzko azterlan aitzindaria, gaiagatik beragatik, eta, halaber, haren ikuspegi teorikoagatik, W. Douglas antropologoarena da: *Oportunidad y éxodo rural en dos aldeas vascas*, Auñamendi, Donostia, 1977.
 20. Horrek eragin zuen, objektibo eta subjektiboki, euskaldunak berak beren herrian gutxiengotuta eta arrotz sentitzea. Garai hartako egoera eta ondorioak politikaz haratagoko ikuspegitik ulertu ahal izateko, nahitaezkoa da, gutxienez, hiru testu hauek irakurtzea: Azkona, J.: *Etnia y nacionalismo vasco*, Anthropos, Bartzelona, 1984; Azurmendi, J.: *Los españoles y los euskaldunes*, Hiru, Hondarribia, 1995; Zulaika, J.: *Del cromañón al carnaval*, Erein, Donostia, 1996.
 21. Adibide paradigmatico dira Txiki (Juan Paredes Manot) eta Otaegi, langileak eta ETako kideak biak, eta frankismoak fusilatu zituenak. Garaia hura eta bi irudi horiei buruzkoa aztertzeke, komenigarria da X. Sanchez Erauskin egileak duela gutxi konpilatu duen testua, in Askoren artean: *Txiki*, Haizea eta Sustraiak, Bilbo, 2007.
 22. «Bi komunitateen» tesiaren adierazpena egina zuen trantsizio politikoaren garaia baino lehen M. Escuderok, eta Hego Euskal Herrian puri-purian jarri zuten leialtasun estatalistaren inguruko alderdiek «maletak» adierazpenarekin, autodeterminazioaren aldeko sektoreek Lizarra-Garaziko ituna sinatu ondoren, izan zuen babesa ikusita. Zorionez, sektore eta kolektibo horiekiko atxikipenari esker, porrot egin zuten *de facto* saiakera horiek.
 23. 50eko hamarkadatik 70eko hamarkada bitartean bakarrik, Espainiatik eta Frantziatik 400.000 immigrante baino gehiago etorri zen Euskal Herrira.
 24. Kalkulatzen da, gaur egun ere, 10 immigrantetik, 6 Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritakoak direla. Hortaz, egungo migrazioa Europatik kanpokoa delako irudia faltsua izateaz gain, gaiari buruzko ikuspegi estatalista indartzen da.
 25. Hego eta Ipar Euskal Herriko migrazioak oso desberdinak dira; Hego Euskal Herriko immigrante espainiarrak, gehienak, langileak ziren, eta Ipar Euskal Herriko migrazioak, batez ere, bizitokiarekin eta aisiarekin zuen zerikusia; beraz, erantzun eta diskurtso desberdinak eskatzen dituzte, artikulu honetan bildu ezin direnak.
 26. Zenbait iturri erabili dira. 2006. urteari dagokionez, Eustat, INSEE eta INE erakundeen errolda-datuak, eta batez ere, euskal lurralde guztiak bere baitan hartzen dituen estatistika-iturri bakar eta baliagarria, hau da, Aztiiker: *Euskal Herria. Datuen talaiak*, Udalbiltza, Astigarraga, 2002 eta 2006.
 27. Nahitaezkoa da nabarmentzea gai horri buruz E. Baxok eta I. Martinez de Luna egileek duela gutxi egindako eta balio handiko azterlana; *et al.*:

- Identidad y cultura vascas a comienzos del siglo XXI*, Eusko Ikaskuntza, Donostia, 2006.
28. Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza. Euskal Herriko Soziolinguistikako Inkesta. Euskeraren Jarraipena II. 1996 eta III. 2001, Eusko Jaurlaritza.
29. Gaiari buruzko datu gehiago, P. Albite eta I. Ruiz de Pinedo: «Identidades y construcción nacional», in *Soberanía política y económica. El caso vasco*, IPES, Bilbo, 1999.
30. Aztiker: *Euskal Herria. Datuen talaiatik*, 2006, 130-131 or.
31. Horri buruz aurreko ataleko hausnarketa-elementu nagusiak eta garrantzitsuenak ere kontuan hartu behar dira bigarren kasuan, eta, halaber, aplikagarriak dira «hegoaldeko» immigranteen kolektiboekiko bizikidetzaz aztertzeko.
32. Nabarmentzeko modukoa da EHUUn egindako ikerketa; hau da izenburua: *Estrategias de inserción de las y los inmigrantes en la sociedad vasca 2003-2005*, J. M. Apaolazak zuzendua.
33. Euskal gizarteak immigrazioarekiko erakusten dituen jarrereri dagokienez, garrantzi handiko gaia denez, hemen lantzen den baino askoz ere sakonago eta zehatzago aztertu behar da; izan ere (besteak beste), zenbait sektorek, batez ere euskal gizarteko sektore politikoek, eta bereziki espainiarrekoek, arrazismoaren, nazionalismoaren eta euskal identitatearen arteko lotura ezarri dute. Hemen, argudio horiek faltsuak direla egiaztatu nahi dugu bakarrik, hala adierazten baitute datuek eta azterlanek (espainiarrek berek egindakoek ere bai): 1) euskal gizartearen errefusatzemaita txikiagoa da espainiarrena, frantziarrena eta europarrena baino, eta 2) euskal gizartearen barruan, alfabetatuta dauden euskal sektoreak dira enpatia-maila handien erakusten dutenak «hegoaldeko» herrialdeetako immigranteekiko. Horri buruzko informazio gehiago nahi izanez gero, ikus P. Albite: «Sociedad vasca e inmigración extranjera», in Askoren artean: *Globalización, inmigración y cuestión nacional*, IPES, Bilbo, 2001.
34. Hori da, gure ustez, immigranteen kolektibo batzuek A eredia gero eta gehiago aukeratzearen alderdi funtsezkoetako bat. Aipatu ditugun laguntzarako erakunde horiek sindikatuek babesten dituzte, eta horietako afiliatu askok, hain zuzen ere, A eredia aukeratu dute. Orain arte immigranteen eskubideen alde lan egin dutenez, legimititatea izatea lortu dute, eta horri esker, gerora (immigranteak gure artean finkatuta daudenean), seme-alabak eredu horretan matrikulatzera «bideratzen» dituzte, edo immigrante heldu horiek beren errealitatea, ezaugarriak, kultura edo hizkuntza ez baloratzen. Hegoaldeko immigranteek A eredia aukeratzea eragiten duen beste alderdia estrukturalagoa da: gehienak prekaritate handia dagoen zonaldeetan finkatzera behartuta daude, eta horietan, euskalduntze-maila txikia da. Beraz, gure ustez, «hegoaldeko» herrialdeetako immigranteekiko egiten den lan-fase honetan, nahitaezkoa da kultura- eta hizkuntza-esparrua batetik, eta haien bazterketaren aurkako borrokaren eta hiritar-eskubideen aldeko borrokaren esparrua bestetik, lotzea.

35. Ez da gauza bera Marokoko iparraldeko immigrante bat marokoartzat hartzea edo *rifeño* eta bereberetzat hartzea. Bai immigranteak berak sentitzen duen identitatea aitortzeko, bai gerora egin daitezkeen esku-hartzeetarako; esate baterako, hizkuntzaren arloan edo haien jatorrizko zonaldeak garatzeko lankidetzaren arloan. Halaber, ondorio berberak eragin ditzake A Coruñaiko norbait *a priori* espainiartzat hartzea, eta ez gaziartzat.
36. Ikuspegi hori du, besteak beste, G. Sartori egileak: *La sociedad multiétnica*, Taurus, Madril, 2001; Espainiako Estatuan, besteak beste, bat dator erabat harekin M. Azurmendi *Estampas del Ejido* izeneko lanean. M. Azurmendiri buruz eta Espainiako Immigrazioaren Foroko presidente izateko izendapenari buruz —Estatu horretako PPko Gobernu-aldiko Barne Ministerioaren mendekoa da foroa— eta immigrazioaren, arrazismoaren eta nazionalismoaren (euskalduna, jakina) artean lotura egiteko duen interes teorikoari buruz, ergelkeria gehiegi ez esatea komeniko litza-teke; izan ere, Euskal Herrian abian dagoen prozesu demokratikoaren aurka borroka politikoan jarduteko asmoa du eta hari eragiteko ere bai.
37. Frantziako A. Touraine egilearen ikuspegia, in *¿Podemos vivir juntos?*, PPC, Madril, 1997. Espainiako Estatuan, jarrera horren aldekoa Carlos Jiménez izango genuke, besteak beste, lan honetan: *Guía sobre migraciones, racismo e interculturalidad*, La cueva del Oso, Madril, 1997.
38. Horren haritik, urrats kualitatiboa izan da Anitzak Ekimena sortzea, Euskal Herrira kanpotik etorritako pertsonen osatua; lehendabizikoz eta publikoki adierazi dute gatazkaren konponbidean parte hartu nahi dutela, baita haien eskubideen eta Euskal Herriaren eskubideen alde aritu ere, herri honetan bizi direlako eta eguneroko bizitzaren zati direlako.
39. Subiranotasun politikoa, hain zuzen ere, horretan datza, eta NBEko Giza Eskubideen Batzordea berriki proposatzen ari den irizpideen ildoan: lau elementu horiek antolatzeko (eta ez, nahitaez, lotzeko) subjektu batek duen ahalmen osoan, borondatezkoa, historikoa eta kulturalki determinatua (plurala eta anitza izan daiteke).
40. Halaber, zenbait hiritar-eskubide murriztuta izan ditzakete; esate baterako, preso dauden pertsonen askatasuna.
41. Europako arau-sareak, Schengeneko itunak eta Treviko talde makurrak abian jarritakoak, eta Europako Batasuneko estatu gehienek jarraitzen dutena, edo bultzatzen dutena, bi eskubideak murrizten ditu: hiritartasuna eta nazionalitatea lortzeko eskubideak; halaber, hiritar-eskubideak identifikatu eta homologatu egiten ditu estatuak kontrolpean duen lurraldeko, eta hein batean, EBko eskubide nazionalekin. Horren ondorioz, gero eta handiagoa da immigranteen bazterketa eta marjinazioa, gero eta ahulago daude eta haien prekarietate-egoera handiagoa da; eta logika horren arabera, estrategia neofaxisten jomuga bihurtzen dira. Horregatik, ekintza ez-arrazista horiek Europa gotorlekua eraikitzeko estatuak definitu dituzten politika baztertzailen segida dira, gehiegizkoa agian, baina ez dira politika horiek eteteko.

42. Nazionalitate bikoitza izateko eskubidea, agian, barne; hau da, aurretik zituen hiritar-eta nazionalitate-eskubideak eta, hala nahi izanez gero, nazionalitate berrikoak ere izateko eskubidea.
43. Ez dugu sakondu nahi konplexua den beste bi hauen arteko loturan; hau da, batetik lurraldetasuna, eta bestetik, nazionalitatea eta hiritartasuna.
44. Badira egun, Euskal Herrian, bi identitate dituela sentitzen dutenak, eta, gutxi batzuk, hiru sentitzen dituztenak: euskal-espainiarra, euskal-frantziarra, euskal-galziarra, etab.
45. Esate baterako, eskola publikoetan eta ikastoletan, bigarren edo hirugarren hizkuntza gisa, beren komunitatekoa erantsita, eta ez bakarrik gaztelania eta frantsesa (galiziera, wolof hizkuntza, tamazight hizkuntza...). Erlijio-arrazoiengatik elikadura-ohiturak errespetatuta, bereziki immigrante musulmanena. Ikastetxeetan, ikasle immigranteen jatorrizko herrialdeetako errealitatei buruzko testuak landuta eta jarduera osagarriak garatuta.